ИНСТИТУТ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО И ЧОВЕКА
ИИНЧ

XVII НАЦИОНАЛНА ШКОЛА
ЗА ДОКТОРАНТИ И МЛАДИ ИЗСЛЕДОВАТЕЛИ В
СОЦИАЛНИТЕ НАУКИ

„Участие в отворената наука: принос към достъпното знание и решаването на сложни глобални предизвикателства“

СБОРНИК С РЕЗЮМЕТА

11 - 13 май 2026 г.
Варна

ИНСТИТУТ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО И ЧОВЕКА
ИИНЧ

XVII Национална школа за докторанти и млади изследователи в социалните науки

СБОРНИК С РЕЗЮМЕТА

Издател

Институт за изследване на населението и човека – БАН

Редактори

доц. д-р Анна Александрова-Караманова

гл. ас. д-р Татяна Йорданова

Варна, 2026 г.

ISBN 978-954-92555-7-7

ИНСТИТУТ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО И ЧОВЕКА
ИИНЧ

НАУЧЕН КОМИТЕТ

Председател:

доц. д-р Анна Александрова-Караманова

Членове:

проф. дн. Антоанета Христова
проф. д-р Мария Атанасова-Трифонова
доц. д-р Елица Димитрова
доц. д-р Даниела Ангелова
доц. д-р Сезгин Бекир
гл. ас. д-р Светослав Близнашки

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ

Председател:

гл. ас. д-р Татяна Йорданова

Членове:

гл. ас. д-р Екатерина Димитрова
ас. д-р Пламен Петков
ас. Стивън Маринашев
Калина Попова
Борян Андреев
Мая Конова
Галина Младенова
докторант Елица Станева-Бритън

СЪДЪРЖАНИЕ

ЛЕКЦИИ И УЪРКШОПИ

ИСТОРИЧЕСКАТА ДЕМОГРАФИЯ КАТО ПЪТ ЗА ОПОЗНАВАНЕ РАЗВИТИЕТО НА НАСЕЛЕНИЕТО В МИНАЛОТО **13**
доц. д-р Даниела Ангелова

ТРИАНГУЛАЦИЯ НА ПЕРСПЕКТИВИ КЪМ РОДИТЕЛСКИТЕ ОТПУСКИ В БЪЛГАРИЯ. РЕЗУЛТАТИ ОТ ЕМПИРИЧНО ИЗСЛЕДВАНЕ ЧРЕЗ КАЧЕСТВЕНИ МЕТОДИ **14**
доц. д-р Елица Димитрова

ВЪВЕДЕНИЕ В РЕГРЕСИОННИЯ АНАЛИЗ **15**
гл. ас. д-р Светослав Близнашки

СЕКЦИЯ „СОЦИАЛНО-ПОЛИТИЧЕСКИ ПРОЦЕСИ В БЪЛГАРИЯ И ПО СВЕТА“

СОЦИАЛНОПСИХОЛОГИЧНИ АСПЕКТИ НА СИГУРНОСТТА – ОТ ИНДИВИДУАЛНО КЪМ ОБЩОНАЦИОНАЛНО НИВО **16**
Пламен Илиянов Петков, Екатерина Евтимова Димитрова

СОЦИАЛНО-ПОЛИТИЧЕСКИ ФАКТОРИ, ФОРМИРАЩИ МЕХАНИЗМИТЕ ЗА СПРАВЯНЕ ПРИ ИНДИВИДИТЕ РОДЕНИ В ПЕРИОДА 1960-1990 Г. **17**
Вяра Георгиева Трифонова

МЕТАФОРИ НА ОТЧУЖДЕНИЕТО: РЕТОРИЧЕСКИ СТРАТЕГИИ И КРИЗА НА УБЕЖДАВАЩАТА КОМУНИКАЦИЯ В БЪЛГАРИЯ (2021-2025) **18**
Николина Петрова Генчева

ДОСТЪПНОТО ЗНАНИЕ КАТО РЕСУРС ЗА ИНТЕГРАЦИЯ: КОМУНИКАЦИЯТА НА ПУБЛИЧНИТЕ ИНСТИТУЦИИ С ИМИГРАНТИ В БЪЛГАРИЯ **19**
Екатерина Владиславова Живкова

СИГУРНОСТ ОТВЪД ОТБРАНАТА: БРАНДИРАНЕТО КАТО ИНСТРУМЕНТ НА ЕВРОПЕЙСКАТА ПУБЛИЧНА ДИПЛОМАЦИЯ. ЧАСТ II 20
Тихомира Дончева Дончева

МЕЖДУНАРОДНИТЕ ИНСТИТУЦИИ В УСЛОВИЯТА НА ГЛОБАЛНИ КРИЗИ 21
Наталия Красимирова Чилингирова

ДЕМОКРАТИЗАЦИЯ ИЛИ РАДИКАЛИЗАЦИЯ? ЕФЕКТИТЕ НА ЕЛЕКТРОННОТО ГЛАСУВАНЕ ВЪРХУ КОАЛИЦИОННАТА ПОЛИТИКА В ЛАТИНСКА АМЕРИКА 1996-2020 Г. 22
Пламен Цветанов Цветков

СЕКЦИЯ „ЛИЧНОСТ И МЕЖДУЛИЧНОСТНИ ПРОЦЕСИ"

ПАРАДОКСЪТ НА МАКИАВЕЛИЗМА ЗА ПСИХИЧНОТО БЛАГОПОЛУЧИЕ: МЕЖДУ МАНИПУЛАЦИЯТА И ЕВДЕМОНИЯТА НА АРИСТОТЕЛ 23
Борян Драгомиров Андреев

ОРГАНИЗАЦИЯ НА ЛИЧНОСТТА И АВТОРИТАРИЗЪМ: ИНТЕГРАТИВЕН ПРЕГЛЕД НА ЛИТЕРАТУРАТА 24
Ангел Георгиев Григоров

РОДОВИ НАРАТИВИ И ИНДИВИДУАЛНА АГЕНЦИЯ: ОГРАНИЧЕНИЯТА НА УНИВЕРСАЛНИЯ ФЕМИНИСТИЧЕН ДИСКУРС 25
Дора Попова Узуновски

СОЦИАЛНИ НАГЛАСИ КЪМ ЛИЦА С РЕПРОДУКТИВНИ ПРОБЛЕМИ: КАЧЕСТВЕНО ИЗСЛЕДВАНЕ НА ПРЕДРАЗСЪДЪЧНИТЕ ВЪЗПРИЯТИЯ 26
Ирина Орлинова Николова

ИНДИВИДУАЛНИ ФАКТОРИ НА ПСИХОЛОГИЧЕСКАТА БЕЗОПАСНОСТ: ВЪЗРАСТ И СУБЕКТИВНА ЕФЕКТИВНОСТ 27
Весела Георгиева Георгиева

ВЗЕМАНЕ НА РЕШЕНИЕ - РОЛЯ НА ПОЛА И ЕМОЦИОНАЛНАТА РЕГУЛАЦИЯ 28
Севгюл Османова Халилова

ДЕМОГРАФСКИ ХАРАКТЕРИСТИКИ КАТО ФАКТОРИ ЗА ХРОНИЧНО ОТЛАГАНЕ НА НАМЕРЕНИЯТА 29
Венцислава Ивайлова Кутрева

СЕКЦИЯ „СТРЕС, ТРАВМА, ПСИХОТЕРАПИЯ“

ПСИХИЧНО ЗДРАВЕ ПРИ СТУДЕНТИТЕ: МОДЕЛИ И СТРАТЕГИИ ЗА СПРАВЯНЕ СЪС СТРЕСА (ОБОСНОВКА, РЕАЛИЗИРАНИ ДЕЙНОСТИ И РЕЗУЛТАТИ) 30
Борислава Павлинова Иванова, Елеонора Николаева Минева-Димитрова, Мариела Стефанова Камбурова

ДИГИТАЛЕН СТРЕС ПРИ СЪЗДАТЕЛИ НА ОНЛАЙН МЕДИЙНО СЪДЪРЖАНИЕ 31
Тина Николаева Стоянова

ВТОРИЧЕН ТРАВМАТИЧЕН СТРЕС И СТРАТЕГИИ ЗА СПРАВЯНЕ ПРИ ЖУРНАЛИСТИ - ПРЕГЛЕД НА ЛИТЕРАТУРАТА 32
Ваня Илиева Печикамъкова-Зъбчева

НАРАТИВЕН ПОДХОД ПРИ РАБОТА С ПСИХОТРАВМА: РАЗКАЗИ С ОТВОРЕН ЕПИЛОГ 33
Димитър Спасов Цветков

ДЕПЕРСОНАЛИЗАЦИЯ В ДЗЕН БУДИСТКИТЕ ПРАКТИКИ 34
Никол Кирилова Василева

КРОС-ТЕОРЕТИЧНА ФОРМУЛИРОВКА НА СЛУЧАЙ В СИСТЕМНАТА ПСИХОТЕРАПИ 35
Стивън Данчев Маринашев

СЕКЦИЯ „ОТВОРЕНА НАУКА И СОЦИОКУЛТУРНИ ИДЕНТИЧНОСТИ“

ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ НА ОТВОРЕНАТА НАУКА И ПРИЛОЖЕНИЕТО ИМ В ХУМАНИТАРНИТЕ И СОЦИАЛНИ НАУКИ В БЪЛГАРИЯ **36**
Румяна Георгиева Толева

НАУЧНО СЪОБЩЕНИЕ ОТНОСНО РАЗПОРЕДБАТА НА ПАР. 1 ОТ ДР НА ЗРАСРБ **37**
Радослав Георгиев Оведенски

НАРОДНОТО ЧИТАЛИЩЕ В КОНТЕКСТА НА ОТВОРЕНАТА НАУКА: ОБЩНОСТ, ЗНАНИЕ И СЪХРАНЯВАНЕ НА КУЛТУРНАТА ИДЕНТИЧНОСТ **38**
Василена Недялкова Неделчева

ПРАВОСЛАВНОТО БОГОСЛОВИЕ В ДИАЛОГ СЪС СОЦИАЛНИТЕ РЕАЛНОСТИ: ЕНОРИЙСКИТЕ ОБЩНОСТИ ПРЕД ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА НА ДЕПОПУЛАЦИЯТА **39**
Елена Борисова Дюлгерова

МИТЪТ ЗА ВЕЧНОТО ЗАВРЪЩАНЕ В ТВОРЧЕСТВОТО НА АЛЦЕК МИШЕВ **40**
Яна Венцеславова Костова

ИНДУСТРИАЛНОТО РАЗВИТИЕ НА ГАБРОВО И ПРОМЕНИТЕ В ХУМОРИСТИЧНАТА ТРАДИЦИЯ. ПОГЛЕД ВЪРХУ ГАБРОВСКИЯ АНЕКДОТ **41**
Борис Русев Генчев

СЕКЦИЯ „ЕФЕКТИВНОСТ В ОРГАНИЗАЦИИТЕ: ПОДКРЕПА НА СЛУЖИТЕЛИТЕ, УПРАВЛЕНСКИ УМЕНИЯ, ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ“

ПОЛИТИКИ ЗА РОДИТЕЛСКИ ОТПУСК И БАЛАНС РАБОТА-ЛИЧЕН ЖИВОТ КАТО СРЕДСТВО ЗА ПРИВЛИЧАНЕ И ЗАДЪРЖАНЕ НА КАДРИ **42**
Димитър Дончев Кацарски

КОРПОРАТИВНОТО ОБУЧЕНИЕ КАТО ДВИГАТЕЛ НА ЕФЕКТИВНА СОЦИАЛИЗАЦИЯ И АДАПТАЦИЯ 43
Ани Георгиева Тодорова

ПИЛОТНО ИЗСЛЕДВАНЕ НА ПСИХОМЕТРИЧНИТЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ИНСТРУМЕНТА ЗА ОЦЕНКА НА УПРАВЛЕНСКИТЕ УМЕНИЯ MSAI 44
Симеон Колев Маджаров

ГРИЖАТА ЗА ХОРАТА ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА РЪКОВОДИТЕЛИТЕ НА СОЦИАЛНИ УСЛУГИ. АНАЛИЗ НА УПРАВЛЕНСКИЯ ОПИТ 45
Таня Илиева Иванова

НАГЛАСИ КЪМ ИЗКУСТВЕНИЯ ИНТЕЛЕКТ В ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОНТЕКСТ: АНАЛИТИЧНИ ПЕРСПЕКТИВИ 46
Бранимира Методиева Димитрова

ДОВЕРИЕТО КЪМ ИИ В ОРГАНИЗАЦИИТЕ: БАРИЕРИ, ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАЗВИТИЕ 47
Денис Димитров Симеонов

КИБЕРСИГУРНОСТ И ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ В ОБЩИНСКИТЕ СТРУКТУРИ: НОРМАТИВНИ ИЗИСКВАНИЯ, ОРГАНИЗАЦИОННИ МОДЕЛИ И ПОКАЗАТЕЛИ ЗА ЕФЕКТИВНОСТ 48
Нора Димитрова Дянкова

СЕКЦИЯ „ЗДРАВОСЛОВНИ ПРОБЛЕМИ: ПРЕВЕНЦИЯ, ЛЕЧЕНИЕ, ЗДРАВНИ УСЛУГИ“

СЪРДЕЧНО-СЪДОВА ЗАБОЛЕВАЕМОСТ СРЕД СТРОИТЕЛНИ РАБОТНИЦИ: ЕПИДЕМИОЛОГИЧЕН АНАЛИЗ 49
Иван Спироски, Марина Николаева Самунева-Желябова, Росица Александрова Маркова

ИДИОПАТИЧНА СКОЛИОЗА В ЗРЯЛА ВЪЗРАСТ - ЗДРАВОСЛОВНИ ПРОБЛЕМИ И ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ФИЗИОТЕРАПЕВТИЧНОТО ИМ ПОВЛИЯВАНЕ. АНАЛИЗ НА ЛИТЕРАТУРАТА 50
Радостина Петкова Маджарова, Евгения Петрова Владева, Емил Борисов Симеонов

РАЗРАБОТКА И ВНЕДРЯВАНЕ НА МОБИЛНО РЕШЕНИЕ ЗА ПРЕВЕНЦИЯ НА УВРЕЖДАНИЯ НА ЗДРАВЕТО ПРИ ДИСТАНЦИОННА ЗАЕТОСТ 51
Росица Александрова Стоянова, Каролина Дошева Любомирова

ВАКСИНАЦИОННИ НАГЛАСИ НА ЗДРАВНИ РАБОТНИЦИ И ПАЦИЕНТИ (РОДИТЕЛИ) В БЪЛГАРИЯ: ФАКТОРИ ЗА ФОРМИРАНЕ И ПРОМЯНА 52
Мария Христова Кафеджийска

СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКО ВЛИЯНИЕ НА СЪВРЕМЕННИТЕ СРЕДСТВА ЗА ЛЕЧЕНИЕ НА ДИАБЕТ 53
Петя Николова Колева, Николай Ангелов Попов, Румяна Тодорова Янева

ПРОСТРАНСТВЕН АНАЛИЗ НА ДОСТЪПНОСТТА ДО СПЕШНА МЕДИЦИНСКА ПОМОЩ В МАЛКИТЕ НАСЕЛЕНИ МЕСТА В БЪЛГАРИЯ 54
Теодора Светлозарова Александрова, Силвия Павлова Николова

АКРЕДИТАЦИЯ И КАЧЕСТВО В БОЛНИЧНАТА ПОМОЩ 55
Деница Владимирова Драгомирова

СЕКЦИЯ „ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ В ПСИХОЛОГИЧНИТЕ И СОЦИАЛНИТЕ ИЗСЛЕДВАНИЯ“

НОРМИ ЗА МЪЖЕСТВЕНОСТ В ЕЗИКОВИТЕ МОДЕЛИ: ТЕМАТИЧЕН АНАЛИЗ НА CHATGPT 56
Лъчезар Христов Велев

ПСИХОМЕТРИЧНО МОДЕЛИРАНЕ НА ДИГИТАЛНАТА ПРИВЪРЗАНОСТ: ВАЛИДИЗАЦИЯ НА СКАЛАТА HAS И ЕКСПЕРИМЕНТАЛЕН ДИЗАЙН ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ЕМОЦИОНАЛНИЯ АЛИАНС ЧОВЕК - ЧАТБОТ АСИСТЕНТИ С ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ 57
Вили Асенова Илариoнова

БЪРЗИ, СМЕЛИ, СРЪЧНИ В ЕРАТА НА ИИ: ИИ ГРАМОТНОСТ И СКАЛИ ЗА ИЗМЕРВАНЕ 58
Елица Валериева Станева-Бритън

ОТВОРЕНА НАУКА, ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ И ДАНЪЧНИ СТРУКТУРИ: ЕФЕКТИ ВЪРХУ ФИСКАЛНАТА ПОЛИТИКА И ИКОНОМИЧЕСКИЯ РАСТЕЖ 59
Василена Божидарова Рашкова

ИЗПОЛЗВАНЕ НА ПЛАТФОРМИ, БАЗИРАНИ НА ГЕНЕРАТИВЕН ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ, ПРИ ИЗСЛЕДВАНИЯ В ОБЛАСТТА НА КОМУНИКАЦИИТЕ: ПРИЛОЖЕНИЕ В АНАЛИЗА НА НАЦИОНАЛНО-КУЛТУРНИ ОСОБЕНОСТИ В КОМУНИКАЦИЯТА НА ЕЛЕКТРОМОБИЛИ СЛЕД 2015 Г. 60
Кристиян Красимиров Начев

СЕКЦИЯ „ДИГИТАЛНОТО СЪЩЕСТВУВАНЕ: ТРАНСФОРМАЦИЯ И РИСКОВЕ“

НАГЛАСИ НА РОДИТЕЛИ КЪМ ТЪРСЕНЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНА ПОДКРЕПА ПРИ ПРОБЛЕМНА УПОТРЕБА НА ЕКРАННИ УСТРОЙСТВА 61
Теодора Димитрова Христакиева

ГЕЙМИНГ МИТОЛОГИЯТА КАТО НОВ ДОМ НА АРХЕТИПИТЕ. ПОКОЛЕНИЕТО АЛФА – ОТ ИНФОРМАЦИОННО КЪМ ИНИЦИАЦИОННО ОБРАЗОВАНИЕ 62
Румяна Веселинова Станева

ЕКРАННАТА УПОТРЕБА И РЕГУЛАЦИЯТА НА УЧЕБНАТА ДЕЙНОСТ В ЮНОШЕСКА ВЪЗРАСТ 63
Антония Дачева Янакиева

ЕВОЛЮЦИЯ НА ХАБИТУСА В ДИГИТАЛНОТО МИЛИО: КОНЦЕПТУАЛНИ РАМКИ И ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ ДЕФИЦИТИ В БЪЛГАРСКИЯ КОНТЕКСТ 64
Явор Иванов Мерджанов, Йорданка Благомирова Сестримска

ИЗМЕРВАНЕ НА НИВАТА НА РИСКОВ ХАЗАРТ В РАЗЛИЧНИ СТРАНИ ЧРЕЗ PROBLEM GAMBLING SEVERITY INDEX (PGSI - FERRYS & WYNNE, 2001) - СИСТЕМАТИЧЕН ПРЕГЛЕД НА СЪЩЕСТВУВАЩИ ИЗСЛЕДВАНИЯ 65
Йоан Веселинов Запрянов

МЕЖДУ АВТЕНТИЧНОСТ И ИДЕАЛИЗАЦИЯ: УПРАВЛЕНИЕ НА ВПЕЧАТЛЕНИЯТА В ОНЛАЙН ПРОФИЛИТЕ ЗА ЗАПОЗНАНСТВА 66
Ема Александрова Ангелова

СЕКЦИЯ „ОСНОВИ НА ПСИХОЛОГИЯТА И ПСИХОАНАЛИЗАТА“

ДИНАМИЧНА ВАЛИДНОСТ В ПСИХОДИАГНОСТИКАТА: ГРАНИЦИ НА ЕДНОКРАТНАТА ОЦЕНКА 67
Александра Маева Бонева

НАГОННО РАЗПЛИТАНЕ, ДЕЗАФЕКТАЦИЯ, АВТОУСПОКОЯВАНЕ: ТРИ КООРДИНАТИ ЗА ПСИХОАНАЛИТИЧНО РАЗБИРАНЕ НА АДИКТИВНИЯ АКТ 68
Валентин Събев Събев

ЕМОЦИЯТА КАТО ПРОБЛЕМ ПРЕД ЕКЗИСТЕНЦИАЛНАТА ПСИХОАНАЛИЗА 69
Мария Йонкова Георгиева

СВОБОДАТА КАТО ЕКЗИСТЕНЦИАЛНО ПРЕЖИВЯВАНЕ В СЪВРЕМЕННИЯ СВЯТ: ПСИХОЛОГИЧЕСКИ И ЛИНГВИСТИЧНИ АСПЕКТИ 70
Георги Николов Шишманов

БИХЕЙВИОРИЗМЪТ – ПРЕДСТАВИТЕЛИ, ВИЖДАНИЯ И ТЕХНИТЕ ПРИНОСИ 71
Росица Пенчева Пенчева

СЕКЦИЯ „ ФАКТОРИ НА РАЗВИТИЕТО В ДЕТСКО-ЮНОШЕСКА ВЪЗРАСТ“

ВРЪЗКА МЕЖДУ УМЕНИЕТО ЗА КАТЕГОРИЗАЦИЯ И ЕКЗЕКУТИВНИ ФУНКЦИИ ПРИ 5-ГОДИШНИ ДЕЦА 72
Ваня Пламенова Димова

ВЪТРЕШНОГРУПОВИ РАЗЛИЧИЯ И ВЗАИМОВРЪЗКА МЕЖДУ АУТИСТИЧНИЯ ФЕНОТИП И ПРАГМАТИЧНАТА РЕЧЕВА РЕАЛИЗАЦИЯ В РАННА ДЕТСКА ВЪЗРАСТ (ДАННИ ОТ ПИЛОТНО ИЗСЛЕДВАНЕ) 73
Борислава Славева Стоянова-Александрова

ОБУЧИТЕЛНИ ЗАТРУДНЕНИЯ И НАРУШЕНИЯ ВЪВ ВЪЗПРИЯТИЕТО ПРИ УЧЕНИЦИ ОТ НАЧАЛЕН ЕТАП: БЪЛГАРСКО ИЗСЛЕДВАНЕ 74
Евгения Симеонова Куцарова

ДЕФИНИЦИЯ И КЛАСИФИКАЦИЯ НА СПЕЦИФИЧНОТО АРТИКУЛАЦИОННО НАРУШЕНИЕ РОТАЦИЗЪМ 75
Мартина Станчева Димова

ОТНОШЕНИЯТА ВТОРИ РОДИТЕЛИ – ДЕЦА В КОНТЕКСТА НА РЕКОНСТИТУИРАНИТЕ СЕМЕЙСТВА 76
Анна Ангелова Петрова

ИСТОРИЯ НА НАЦИОНАЛНАТА ШКОЛА ЗА ДОКТОРАНТИ И МЛАДИ ИЗСЛЕДОВАТЕЛИ В СОЦИАЛНИТЕ НАУКИ 77

ЛЕКЦИИ И УЪРКШОПИ

ИСТОРИЧЕСКАТА ДЕМОГРАФИЯ КАТО ПЪТ ЗА ОПОЗНАВАНЕ РАЗВИТИЕТО НА НАСЕЛЕНИЕТО В МИНАЛОТО

доц. д-р Даниела Ангелова

Институт за изследване на населението и човека – БАН

Историческата демография е интердисциплинарна наука, която изследва развитието на населението в различните исторически периоди. В изследванията на българските земи се използват специфични и разнообразни източници на информация, което води и до особености при статистическия анализ. Въпреки това очертаните направления и тенденции помагат за очертаване на обща демографска картина на населението.

Разглеждането на историческите събития през погледа на демографията спомага за изясняване на промените в демографските процеси и структури. От друга страна историческата демография анализира законодателството и как то се съотнася към демографските проблеми. До голяма степен изследванията могат да послужат при изграждане на съвременната демографска политика.

ТРИАНГУЛАЦИЯ НА ПЕРСПЕКТИВИ КЪМ РОДИТЕЛСКИТЕ ОТПУСКИ В БЪЛГАРИЯ. РЕЗУЛТАТИ ОТ ЕМПИРИЧНО ИЗСЛЕДВАНЕ ЧРЕЗ КАЧЕСТВЕНИ МЕТОДИ

доц. д-р Елица Димитрова

Институт за изследване на населението и човека – БАН

Темата за родителския отпуск, социалните различия и неравенствата в достъпа и ползването му, нагласите и мненията на родителите и работодателите към начина на организация и политиките в България е слабо изследвана тема. Работният семинар ще представи резултатите от емпирично изследване, основано на качествени методи, което включва дълбочинни интервюта с родители, които скоро са ползвали родителски отпуск, съпоставяйки техните мнения с тези на работодателите от големи фирми в страната. Паралелно с представянето на резултатите от изследването ще бъдат представени и принципите на провеждане на дълбочинни интервюта, конструиране на полу-структуриран въпросник за дълбочинни интервюта и т. нар. триангулация на методи/перспективи към темата на изследването.

ВЪВЕДЕНИЕ В РЕГРЕСИОННИЯ АНАЛИЗ

гл. ас. д-р Светослав Близнашки

Институт за изследване на населението и човека – БАН

Уъркшопът разглежда регресионния анализ като един от основните и най-често срещани статистически методи. Изложението започва с разглеждане на проблема за проста линейна регресия, при която имаме един предиктор и една зависима променлива; въвеждат се понятията за „наклон“ (slope) и „свободен член“ (intercept) на регресионното уравнение. Проблемът се илюстрира графично, при което се въвежда концепцията за „Метод на най-малките квадрати“. Проста илюстрация на метода (включително графична репрезентация) се предлага на Майкрософт Ексел. Следва въвеждане на основните допускания при регресионния анализ, включително линейност на взаимовръзката и независимост и хомоскедастичност на грешките. Дискусията завършва с пример, илюстриращ анализа в IBM SPSS, при което се дискутират понятията R2 и стандартни грешки на измерване. Особено внимание се обръща на нивото на значимост на регресионния коефициент, описващ ефекта на предиктора върху зависимата променлива. Резултатите от анализа се използват за илюстрация на използването на регресионния модел за предикция на нови данни и построяването на доверителен интервал около предсказаната стойност. Уъркшопът продължава с проблема за множествена регресия, който се въвежда в контекста на два предиктора. Този анализ се описва в рамките на „индивидуален принос“ на всеки от предикторите към зависимата променлива, което ни позволява естествено да илюстрираме понятието за „статистически контрол“. Пример с данни в Ексел конкретизира понятията. Уъркшопът завършва с пример за множествена регресия в SPSS и дискусия на получените резултати, включително R2 и R2 change, статистическа значимост на всеки от предикторите и стандартни грешки.

СЕКЦИЯ „СОЦИАЛНО-ПОЛИТИЧЕСКИ ПРОЦЕСИ В БЪЛГАРИЯ И ПО СВЕТА“

СОЦИАЛНОПСИХОЛОГИЧНИ АСПЕКТИ НА СИГУРНОСТТА – ОТ ИНДИВИДУАЛНО КЪМ ОБЩОНАЦИОНАЛНО НИВО

Пламен Илиянов Петков, Екатерина Евтимова Димитрова

Институт за изследване на населението и човека – БАН
Email: plamen.petkov85@gmail.com

Резюме:

Въведение:
Разглеждат се социалнопсихологическите аспекти на националната сигурност, очертавайки нейната многопластова и мултидисциплинарна същност. Целта е да се представи сигурността като фундаментална човешка потребност, обхващаща нива от индивидуално до общонационално.

Методи:
Включена е част от преглед на литературата, свързана със социалнопсихологични аспекти, но и някои интердисциплинарни подходи в сферата на националната сигурност. Анализирани и синтезирани са съществуващи теоретични концепции и идеи от автори като Ричард Лазарус и Франсис Фукуяма. Разгледани са феномени като сигурност, доверие, социални конфликти и кризи в тяхната концептуална реализация.

Дискусия:
Прегледът разкрива, че националната сигурност е многопластово понятие, надхвърлящо традиционните военни аспекти. Социалнопсихологичните фактори са определящи за усещането за сигурност. Откроява се разширяване на концепцията за сигурност, включваща качество на живот, човешки права и психосоциално благополучие, а доверието е "социално лепило", консолидиращо общностите. Влиянието на информационната среда, включително фалшивите новини, е значително. Управлението на кризи и адаптивните подходи за справяне със социални проблеми са ключови за стабилността и доверието. Оказва се, че непоследователността и дезинформацията подкопават общественото доверие. В заключение би могло да се каже, че националната сигурност е динамичен феномен, вкоренен в психологически преживявания и социални взаимодействия. Успешното управление изисква мултидисциплинарен подход, интегриращ индивидуалните възприятия, ролята на доверието, влиянието на медиите и адаптивни стратегии за справяне с кризи. Бъдещите изследвания следва да се фокусират върху по-задълбочен емпиричен анализ за разработване на ефективни политики.

Ключови думи: национална сигурност, социалнопсихологични аспекти; социални конфликти; кризи; информационна среда

СОЦИАЛНО-ПОЛИТИЧЕСКИ ФАКТОРИ, ФОРМИРАЩИ МЕХАНИЗМИТЕ ЗА СПРАВЯНЕ ПРИ ИНДИВИДИТЕ РОДЕНИ В ПЕРИОДА 1960-1990 Г.

Вяра Георгиева Трифонова

Великотърновски университет "Св. св. Кирил и Методий"
Email: trifonovavyara@gmail.com

Резюме:

Въведение:
Социално-политическата и обществената обстановка в България през периода 1960–1990 г. е обект на засилен научен интерес в съвременните исторически, социологически и психологически изследвания. Периодът се характеризира с едновременно протичане на процеси на индустриализация и модернизация, както и с политическа репресия, ограничаване на гражданските свободи и идеологически контрол. Особено значение имат явления като вътрешна миграция и изселване, ролята на държавната сигурност и напрежението между интелигенцията и властта. Изследването има за цел да проследи влиянието на тези процеси върху социалното поведение, ценностните системи и механизмите за справяне на индивидите.

Методи:
Настоящият труд представлява наративен (несистематичен) преглед на литературата, базиран на исторически, социологически и демографски източници, както и архивни материали и съвременни интерпретации. Обхватът включва периода 1960–1990 г., с контекстуално разглеждане на събития след 1944 г. Използван е качествен подход чрез историко-описателен, сравнително-аналитичен и интерпретативен анализ. Включени са теоретични концепции и емпирични данни, с фокус върху връзката между макросоциалните условия и индивидуалните стратегии за адаптация.

Дискусия:
Резултатите подчертават връзката между социално-политическия контекст и психичното функциониране, както и наличието на междугенерационни различия в използваните механизми за справяне. Ограниченията включват малък и неравномерно разпределен обем на извадката и по-ниска валидност на част от инструментите.Социалната среда оказва съществено влияние върху психичното здраве и адаптивните стратегии. Необходими са допълнителни изследвания с по-големи извадки и стандартизирани методики за по-задълбочено изясняване на тези зависимости.

Ключови думи: социално-политически контекст, психично здраве, механизми за справяне, социална адаптация, междугенерационни различия

МЕТАФОРИ НА ОТЧУЖДЕНИЕТО: РЕТОРИЧЕСКИ СТРАТЕГИИ И КРИЗА НА УБЕЖДАВАЩАТА КОМУНИКАЦИЯ В БЪЛГАРИЯ (2021-2025)

Николина Петрова Генчева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“
Email: nikolina_gencheva@abv.bg

Резюме:

Въведение:
Настоящият доклад изследва реторическите измерения на политическата криза в България в периода 2021-2025 г. Анализира се връзката между реторическите стратегии на разделението и нарастващата политическа апатия.

Методи:
В доклада се прилага реторически анализ на агресивните и поляризиращи езикови модели на политическо говорене. Същият позволява да се идентифицира начинът, по който „публичният изказ моделира обществените възприятия в публичната сфера“ (Стефанова, 2017: 108). Изследването се базира на статистически анализ на данни от Централната избирателна комисия (ЦИК) относно избирателната активност в периода 2021-2025 г., за да илюстрира връзката между политическата комуникация и електоралната пасивност .

Резултати:
Анализът установява, че системната употреба на военни метафори („червени линии“ и др.) и стратегията на „сатанизиране“ на опонента превръщат публичния дебат от демократичен диалог в силно противопоставяне (Александрова, 2012). Този модел провокира състояние на трайно реторическо отчуждение сред избирателите, при което политическите послания се възприемат като празни вербални конструкции без възможност за реална промяна. Наблюдава се противоречие свързано с високата онлайн активност и задълбочаващо се институционално безразличие, което води до пасивно наблюдение и трайно реторическо отчуждение от политическия процес (Блумлър, 2016).

Дискусия:
Когато публичната среда се възприема като токсична, гражданите се дистанцират, а тази дистанция, веднъж установена, остава трудно преодолима (Стефанова, 2017: 384-385).

Ключови думи: убеждаваща комуникация, реторически стратегии, психологически механизми, политическо отчуждение, метафора на разделението, България (2021-2025)

ДОСТЪПНОТО ЗНАНИЕ КАТО РЕСУРС ЗА ИНТЕГРАЦИЯ: КОМУНИКАЦИЯТА НА ПУБЛИЧНИТЕ ИНСТИТУЦИИ С ИМИГРАНТИ В БЪЛГАРИЯ

Екатерина Владиславова Живкова

Софийски университет „Св. Климент Охридски"
Email: ea.dikova@gmail.com

Резюме:

Въведение:
Международната трудова миграция поставя нови предизвикателства пред националните институции. Освен чрез нормативни режими и административни процедури, взаимодействието между имигрантите и институциите се осъществява и чрез публично достъпна институционална информация. В този контекст възниква въпросът доколко тази информация предоставя ясна и достъпна ориентация относно административните изисквания. Целта на изследването е да анализира нормативната рамка и институционалната информация, свързана с пребиваването и трудовата заетост на чуждестранни граждани в България.

Методи:
Изследването използва качествен изследователски метод, основан на институционален анализ на *Закона за чужденците в Република България*, както и нормативни текстове и информация, публикувани в интернет страниците на МВнР и МВР, отговорни за визовите режими и разрешенията за пребиваване. Проведен е сравнителен анализ между българската и английската версия на институционалните сайтове.

Резултати:
Анализът идентифицира няколко основни характеристики на институционалната информация. Първо, нормативната рамка ясно дефинира категориите визи и административните процедури, но изисква ориентация в сложна система от институции и регулации. Второ, институционалната информация е разпределена между различни административни източници и интернет страници, което затруднява достъпа до последователна и цялостна структура. Трето, сравнителният анализ на българската и английската версия на институционалните сайтове показва съществени различия в наличието на документи и административни инструкции.

Дискусия:
Получените резултати подчертават, че предизвикателствата пред чуждестранните граждани са свързани с начина, по който институционалната информация се структурира и комуникира публично. Макар институционалната отговорност за достъпа и пребиваването на чужденци да е ясно разпределена, липсва централен актьор, отговорен за интеграцията като последователен процес.

Ключови думи: имиграция, институционална комуникация, достъп до информация, интеграция на имигранти

СИГУРНОСТ ОТВЪД ОТБРАНАТА: БРАНДИРАНЕТО КАТО ИНСТРУМЕНТ НА ЕВРОПЕЙСКАТА ПУБЛИЧНА ДИПЛОМАЦИЯ. ЧАСТ II

Тихомира Дончева Дончева
Софийски университет „Св. Климент Охридски"
Email: tihomiradoncheva@gmail.com

Резюме:

Въведение:
Текущото изследване предлага използването на брандинга, традиционно маркетингова стратегия, като част от инструментариума на стратегическите комуникации. Статията надгражда теоретичната рамка, представена в предходно изследване, като прилага концепцията за „брандиране на нацията" в контекста на външната политика на Европейски съюз (ЕС). Изследването разглежда брандирането през призмата на стратегическите комуникации и публичната дипломация и показва как този подход може да се използва за постигане на цели и за укрепване на позициите на държавите в конкурентната информационна среда.
Целта е да се покаже как брандингът може да служи като ефективен инструмент за публична дипломация и стратегическа комуникация чрез: приложение на теоретичната рамка в контекста на ЕС; формулиране на препоръки; представяне на сравнителен анализ между Обединеното кралство (ОК) и ЕС.

Методи:
Използва се качествен подход за прилагането на изследване на случай, сравнителен анализ и анализ на документи. Изследват се официални институционални източници

Резултати:
Резултатите доказват, че „брандирането на нацията" може да се използва успешно като ефективен инструмент на стратегическите комуникации. Макар че ЕС притежава потенциал за изграждането на добър бранд и насърчава силните стратегическите комуникации като навигатор в усложнената информационна среда, липсва цялостен, структуриран наратив и стратегическа арка, които да брандират успешно ЕС.

Дискусия:
Изследването затвърждава тезата, че брандингът може да се използва като инструмент на ефективни стратегически комуникации. Приносите са както теоретични, чрез прилагането на иновативна теоретична рамка, така и практични, чрез формулиране на препоръки. Бъдещи изследвания могат да се съсредоточат върху прилагането на тази теоретична рамка върху изграждането на брандове за страните членки като част от стратегическия европейски бранд.

Ключови думи: стратегически комуникации, брандинг, публична дипломация, ЕС

МЕЖДУНАРОДНИТЕ ИНСТИТУЦИИ В УСЛОВИЯТА НА ГЛОБАЛНИ КРИЗИ

Наталия Красимирова Чилингирова

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“
Email: nataliyakt@gmail.com

Резюме:

Въведение:
Установеният след края на Втората световна война Световен ред, наложен посредством създаването на редица международни организации и институции, успява да прилага резултатно международноправните норми за дълъг период. Но събитията, които настъпват след началото на XXI век - нестихващите регионални конфликти, икономическите кризи – предизвикват постепенна промяна в средата на сигурност и в условията, при които различни влиятелни и стабилни международни организации работят. Целта на изследването е да посочи къде те срещат затруднения и колко дълготраен дълбок е ефектът от създалата се невъзможност за реализиране на основните им цели.

Методи:
Теоретичен синтез, правно-исторически анализ, исторически подход

Дискусия:
Най-важните и нови аспекти, формулирани в следствие на синтеза на обобщената информация от настоящата работа, водят до извода, че е възникнала острата нужда от формиране на нов консенсус при Великите сили. Посредством това да се създаде нов конструкт на международната сцена и така да се позволи установяването на траен мир и консенсус.

Ключови думи: международни институции, ООН, конфликт, реализъм, либерализъм

ДЕМОКРАТИЗАЦИЯ ИЛИ РАДИКАЛИЗАЦИЯ? ЕФЕКТИТЕ НАЕЛЕКТРОННОТО ГЛАСУВАНЕ ВЪРХУ КОАЛИЦИОННАТА ПОЛИТИКА В ЛАТИНСКА АМЕРИКА 1996-2020 Г.

Пламен Цветанов Цветков

Софийски университет „Св. Климент Охридски"
Email: plamencvetkov1994@gmail.com

Резюме:

Въведение:
Настоящото изследване анализира влиянието на електронното гласуване върху коалиционната политика в Латинска Америка в периода 1996–2020 г., като поставя акцент върху връзката между технологичните иновации в изборните процеси, степента на партийна фрагментация и стабилността на коалиционните правителства. В теоретичен план изследването съчетава институционалния подход към избирателните системи (Taagepera; Taagepera & Laakso) със структурните обяснения на стратегическото поведение на политическите актьори (Mainwaring & Pérez-Liñán).
Електронното гласуване се разглежда като институционален фактор, който може едновременно да повиши прозрачността, участието и легитимността на изборния процес, но също така да стимулира по-голяма партийна фрагментация чрез намаляване на бариерите за политическо участие. Този двоен ефект поражда ключовия въпрос на изследването: дали електронното гласуване допринася за демократизация и стабилизиране на коалициите или води до радикализация и по-голяма политическа нестабилност.
Методи:
Методологично анализът използва QCA (Qualitative Comparative Analysis) по модела на Schneider, Oana и Thomann, позволяващ изследване на комбинации от причинни условия при ограничен брой случаи. В изследването са включени Бразилия, Аржентина и Коста Рика – държави, различаващи се по степен на институционализиране на електронното гласуване. Степента на партийна фрагментация (ENP) се използва като медиаторна променлива, а стабилността на коалиционните правителства – като зависима променлива.
Дискусия:
Резултатите целят да установят дали електронното гласуване действа като стабилизиращ елемент в коалиционната политика или генерира условия за радикализация, в зависимост от конфигурацията на институционалните и поведенческите фактори

Ключови думи: електронно гласуване, политически актьори, демократизация, радикализация, Латинска Америка

СЕКЦИЯ „ЛИЧНОСТ И МЕЖДУЛИЧНОСТНИ ПРОЦЕСИ“

ПАРАДОКСЪТ НА МАКИАВЕЛИЗМА ЗА ПСИХИЧНОТО БЛАГОПОЛУЧИЕ: МЕЖДУ МАНИПУЛАЦИЯТА И ЕВДЕМОНИЯТА НА АРИСТОТЕЛ

Борян Драгомиров Андреев
Институт за изследване на населението и човека – БАН
Email: boroyan7@gmail.com

Резюме:
Идеята, която е в основата на това изследване идва от два източника. Единият е тезата на Аристотел че целта на всяка човешка деятелност е щастието, а висшата форма на щастието е евдемония. От своя страна евдемонията е „дейност на душата свързана с добродетелта“. Другият източник е една от основните черти, които определят Макиавелизма-манипулацията- да манипулираш другите в своя полза и много често в тяхна вреда. И оттук основният изследователски въпрос-Макиавелизмът води ли до щастие , или по-точно повишава ли психичното благополучие? Настоящото изследване анализира фундаменталния парадокс на Макиавелизма като житейска стратегия: от една страна това е стратегия насочена към постигане на успех, но от друга саботира собствената си крайна цел – постигането на удовлетворение е и щастие. Емпирично е проверена връзката между Макиавелизма (измерен чрез „Мръсната дузина“) и евдемоничното психично благополучие по модела на К. Риф (Методиката е съставена от от шест измерения:себеприемане,изграждане на позитивни отношения с другите, личностно израстване,постигане на важни цели в живота,контрол над ситуацията,автономия). Извадката е от 229 лица, подбрани на случаен признак. Резултатите от серията корелационни анализи показват, че няма статистически значима връзка (p>0,05) между Макиавелизъм и шестте измерения на психичното благполучие. Липсата на корелация доказва несъстоятелността на макиавелистката философия: прагматичният цинизъм и манипулацията нямат връзка и възпрепятстват дълбоките компоненти на благополучието. Единият от изводите е,че макиавелизмът води до алиенация първо към себе си (възпрепятства себеприеамането и личностното израстване) и след това от другите (неспособност да се изградят позитивни отношения към другите) Изследването емпирично потвърждава Аристотеловата теза, че евдемонията е непостижима извън полето на добродетелта.

Ключови думи: Макиавелизъм, манипулация, психично благополучие,евдемония

ОРГАНИЗАЦИЯ НА ЛИЧНОСТТА И АВТОРИТАРИЗЪМ: ИНТЕГРАТИВЕН ПРЕГЛЕД НА ЛИТЕРАТУРАТА

Ангел Георгиев Григоров

Софийски университет „Св. Климент Охридски"
Email: angelgrigorov2021@gmail.com

Резюме:

Въведение:
Авторитаризмът е традиционно разглеждан в контекста на своите социални и политически измерения, без непременно да се обръща внимание на неговата релевантност към организацията на личността. Макар в психоаналитичната литература да съществуват теоретични основания за подобни изследвания, емпиричните данни са оскъдни. Настоящият доклад има за цел да проучи взаимовръзките между авторитаризма и особеностите на вътрешнопсихичните структури и да очертае перспективи за тяхната потенциална емпирична проверка.

Методи:
Извършен е несистематичен интегративен обзор на литературата, включващ класически и съвременни психоаналитични публикации, свързани с организацията на личността. Разгледани са също идеи от по-широката психоаналитична литература, касаещи възгледите на Ерих Фром, понятията за идентичност в трудовете на Волкан, и особеностите на индивидуалното функциониране в групов контекст, теоретизирани от Кернберг и Фройд. Авторитаризмът е представен в светлината на публикациите, описващи го като психологически конструкт или личностна предиспозиция, включващи както първоначалната му формулировка от Адорно, така и по-късните разработки на Алтмайер. Извършен е преглед на емпиричната литература за взаимовръзките между него и особеностите на вътрешния психичен свят, в това число и организацията на личността. Не са включени политически или социологически анализи на проблема, освен в случаите, пряко свързани с разглежданите психодинамични теории.

Дискусия:
В анализа на литературата се откроява идеята, че авторитарните нагласи биха могли да се разглеждат като притежаващи стабилизираща или защитна функция по отношение на нарушенията в личностната организация. Изясняването и проверката на подобна предварителна хипотеза е предизвикателна задача най-вече поради теоретичната сложност на изследваните конструкти, но от друга страна предоставя възможност за осветляване на потенциални механизми, влияещи на вътрешното преживяване за интегрираност на идентичността.

Ключови думи: обектни отношения, авторитаризъм, организация на личността, идентичност

РОДОВИ НАРАТИВИ И ИНДИВИДУАЛНА АГЕНЦИЯ: ОГРАНИЧЕНИЯТА НА УНИВЕРСАЛНИЯ ФЕМИНИСТИЧЕН ДИСКУРС

Дора Попова Узуновски

МИТ Универзитет Скопие, Македония

Email: popova_dora@yahoo.com

Резюме:

Въведение:

Настоящото теоретично изследване разглежда връзката между родовите наративи, индивидуалната агенция и перцепираната мощ в контекста на съвременните феминистични теории. Феминистичната рамка традиционно акцентира върху структурните неравенства и асиметрията на властта между половете, предоставяйки важни обяснения на макониво. Въпреки това, нейната универсална приложимост към индивидуалния опит на жените остава ограничено изследвана.

Настоящият труд изхожда от предпоставката, че жените не представляват хомогенна група по отношение на преживяването на мощ, контрол и социален статус. Въз основа на концепции от социалната психология, като locus of control, социална идентичност и психологическа реактанс, се анализира защо част от жените с висока степен на перципирана агенция не се идентифицират с наративи, основани на уязвимост и жертвеност, и могат да проявят съпротива спрямо тях.

Като теоретичен принос се предлага диференциран подход към феминистичките наративи, който разграничава между рамки, ориентирани към уязвимост, и такива, ориентирани към агенция и лична ефективност. Допълнително се аргументира, че очакването за единен феминистичен идентитет може да пренебрегва съществени психологически различия между жените, което ограничава възможностите за пълно обединение. В този контекст се предлага по-реалистичен модел на съвместно съществуване, основан на признаване на различията, а не на тяхното уеднаквяване.

В заключение, се подчертава необходимостта от по-нюансиран и интегративен теоретичен модел, който отчита както структурните фактори, така и индивидуалните различия в преживяването на мощ и идентичност.

Ключови думи: родови наративи, индивидуална агенция, възприемана мощ, феминистичен дискурс, социална идентичност, психологическа реактанс

СОЦИАЛНИ НАГЛАСИ КЪМ ЛИЦА С РЕПРОДУКТИВНИ ПРОБЛЕМИ: КАЧЕСТВЕНО ИЗСЛЕДВАНЕ НА ПРЕДРАЗСЪДЪЧНИТЕ ВЪЗПРИЯТИЯ

Ирина Орлинова Николова

Великотърновски университет "Св. св. Кирил и Методий"
Email: irina_0707@abv.bg

Резюме:

Въведение:
Репродуктивните проблеми имат ясно изразени социални измерения, в които се преплитат медицински аспекти, нормативни очаквания за родителство и социална оценка, а хората, страдащи от безплодие, се сблъскват със стигматизация и предразсъдъчни нагласи. Настоящият доклад представя сравнителен анализ на социалните нагласи спрямо репродуктивните нарушения в две групи с различен социален статус, култура и религия.

Методи:
Изследването е проведено чрез метода на фокус групите. Включени са две фокус групи. В първата група участват девет жени с висше образование, заемащи ръководни длъжности в държавни институции. Във втората група са обхванати седем участници от ромски произход – един мъж и шест жени с различно образователно ниво. Данните са анализирани посредством тематичен анализ, за да бъдат идентифицирани повтарящи се смислови категории и модели.

Резултати:
Резултатите разкриват устойчиви модели на стигматизация, приписване на отговорност и полова асиметрия. И в двете групи се наблюдава тенденция за търсене на персонална вина у жената и се открояват механизми на социален натиск, срам, чувство за вина и прикриване на проблема.

Дискусия:
Анализът показва, че предразсъдъчните нагласи към репродуктивните проблеми действат като специфична регулация, която санкционира отклонението от социално приетата норма за възпроизвеждане на двойката. Различията между групите се проявяват в начина, по който културата, религията, образованието и средата влияят върху формирането на предразсъдъчните нагласи

Ключови думи: репродуктивни проблеми, социални нагласи, стигматизация, безплодие, полови различия, културен контекст

ИНДИВИДУАЛНИ ФАКТОРИ НА ПСИХОЛОГИЧЕСКАТА БЕЗОПАСНОСТ: ВЪЗРАСТ И СУБЕКТИВНА ЕФЕКТИВНОСТ

Весела Георгиева Георгиева

Софийски университет „Св. Климент Охридски"
Email: veselag@abv.bg

Резюме:

Въведение:
Психологическата безопасност се разглежда като ключово условие за ефективната работа в екип и организационното учене. Въпреки това, повечето изследвания я обясняват основно чрез характеристики на средата, като лидерство и организационен климат, докато ролята на индивидуалните психологически ресурси остава по-слабо изяснена. Настоящото изследване поставя фокус върху въпроса дали субективната ефективност е свързана с възприемането на психологическа безопасност, наред с възрастта.

Методи:
В изследването участват 110 служители от две организации. Използвани са скалата за психологическа безопасност на Edmondson и съкратена версия на General Self-Efficacy Scale за измерване на субективната ефективност. Данните са анализирани чрез корелационен анализ и множествена линейна регресия, базирани на средните стойности на скалите.

Резултати:
Анализът показва значима положителна връзка между възрастта и психологическата безопасност ($r = .217$, $p = .023$), докато връзката със субективната ефективност е слаба и статистически незначима ($r = .119$, $p = .216$). Регресионният модел потвърждава, че възрастта е единственият значим предиктор ($\beta = .213$, $p = .025$). Не се установяват значими ефекти на субективната ефективност и организационната принадлежност, както и разлики в нивата на психологическа безопасност между двете организации.

Дискусия:
Резултатите сочат, че психологическата безопасност в изследваната извадка е по-тясно свързана с възрастта и вероятно с натрупания професионален опит, отколкото с индивидуалната увереност в собствените способности. Това насочва към необходимостта психологическата безопасност да се разглежда като по-сложен феномен, в който различни индивидуални и контекстуални фактори имат различна тежест.

Ключови думи: психологическа безопасност, субективна ефективност, възраст

ВЗЕМАНЕ НА РЕШЕНИЕ - РОЛЯ НА ПОЛА И ЕМОЦИОНАЛНАТА РЕГУЛАЦИЯ

Севгюл Османова Халилова

Военна академия "Георги С. Раковски“
Email: sevgyulhalilova@abv.bg

Резюме:

Въведение:
Вземането на решение се повлиява от различни личностни характеристики на индивида. Ролята на пола е една от областите, която представлява значим научен интерес при анализиране на процеса на вземане на решение и как представителите на различните полове съобразно различията в пола формират своите решения. От гледна точка на емоционалната регулация в контекста на вземането на решение се търси и анализира връзката на емоциите и вземането на решение с оглед на това, че емоциите са неразделна част от човешката същност и ежедневние на всеки индивид.

Методи:
Целта на доклада е да предостави задълбочен анализ на връзката на процеса на вземане на решение с ролята на пола и емоционалната регулация, посредством теоретичен обзор, като се основава на задълбочени съвременни теоретични анализи и изследвания в областта на вземане на решени, ролята на пола и половите различия и на емоционалната регулация.

Резултати:
Дискусията в доклада предоставя задълбочени обобщени резултати от аналитични подходи и изследвания относно връзката на ролята на пола и емоционалната регулация с процеса на вземането на решение и как различията в пола и степента на емоционалната регулация повлияват на вземането на решение на индивидите. Докладът дава насока за доразвиване на изследванията, както и за обогатяване на разглеждания проблем и област с нови научни разработки.

Дискусия:
Дискусията в доклада предоставя задълбочени обобщени резултати от аналитични подходи и изследвания относно връзката на ролята на пола и емоционалната регулация с процеса на вземането на решение и как различията в пола и степента на емоционалната регулация повлияват на вземането на решение на индивидите. Докладът дава насока за доразвиване на изследванията, както и за обогатяване на разглеждания проблем и област с нови научни разработки.

Ключови думи: вземане на решение, ролята на пола, емоционална регулация

ДЕМОГРАФСКИ ХАРАКТЕРИСТИКИ КАТО ФАКТОРИ ЗА ХРОНИЧНО ОТЛАГАНЕ НА НАМЕРЕНИЯТА

Венцислава Ивайлова Кутрева

Софийски университет „Св. Климент Охридски"
Email: vencikutreva@gmail.com

Резюме:

Въведение:
Хроничното отлагане на намеренията заема централна тема в съвременното общество, като се свързва с дълготрайни неблагоприятни последици, отнасящи се до благополучието, личностното развитие и ежедневното функциониране на човек. Феноменът представлява преднамерено отлагане на задачи или решения, като на тяхно място се предпочитат действия, носещи удоволствие на момента, но в дългосрочен план водещи до негативни последици. Настоящото изследване има за цел да проследи връзката между хроничното отлагане на намеренията и някои демографски характеристики като пол, възраст, образование, работна заетост, семеен статус, наличие на деца и време, прекарано в Интернет.

Методи:
Проведено е количествено изследване чрез онлайн въпросник, разпространен в социалните мрежи. Участието е напълно анонимно, като в него взеха участие 110 изследвани лица на възраст над 18 години. Данните са обработени чрез t-тестове за независими извадки и еднофакторен дисперсионен анализ (ANOVA).

Резултати:
В хода на изследването не се установяват статистически значими различия по отношение на пол, образование и работна заетост. Обратно - установяват се значими различия спрямо възраст, семеен статус, наличие на деца и време, прекарано в Интернет. По-високи нива на хронично отлагане се наблюдават при по-младите участници, при лица без деца, при неженените/неомъжените и при участниците, прекарващи повече време онлайн.

Дискусия:
Резултатите очертават значението на демографските характеристики по отношение на хроничното отлагане на намеренията и потвърждават необходимостта феноменът да бъде разглеждан в по-широк социален контекст. Липсата на различия по някои показатели и ограниченият обем на извадката насочват към нуждата от бъдещи изследвания с по-големи и по-разнообразни групи.

Ключови думи: хронично отлагане на намеренията, демографски характеристики

СЕКЦИЯ „СТРЕС, ТРАВМА, ПСИХОТЕРАПИЯ“

ПСИХИЧНО ЗДРАВЕ ПРИ СТУДЕНТИТЕ: МОДЕЛИ И СТРАТЕГИИ ЗА СПРАВЯНЕ СЪС СТРЕСА (ОБОСНОВКА, РЕАЛИЗИРАНИ ДЕЙНОСТИ И РЕЗУЛТАТИ)

Бориславa Павлинова Иванова, Елеонора Николаева Минева-Димитрова, Мариела Стефанова Камбурова

Медицински университет – Плевен
Email: Borislava.Ivanova@mu-pleven.bg

Резюме:

Въведение:
Психичното здраве е неразделна част от общото ни благополучие. На 10.10.2025 г, Международният ден на психичното здраве, бе проведена инициатива в Медицински университет (МУ)-Плевен при студенти, за подобряване на информираността и създраване на умения за справяне с ежедневния стрес.
Проектът имаше за цел да повиши информираността относно значението на психичното здраве на студентите, да насърчи изграждането на умения за ефективно справяне със стреса, както и да оцени необходимостта от прилагането на подходящ здравен модел в университетска среда.
Методи:
Работна програма беше разделена в 4 работни панела: Анализ на съществуващи практики за повишаване на информираността относно значението на психичното здраве; Фокус целевата група- студенти от МУ Плевен; беше разработен инструмент за повишаване на информираността; апробиране и оценка. Проведено бе анкетно проучване сред 25-ма студенти попаднали на случаен принцип. Резултатите бяха обработени със статистическа софтуерен програма SPSS v26.
Резултати и дискусия:
По-голяма част от студентите оценяват темата за психичното здраве като много полезна 80%,(n=22), 20% (n=3) за полезна. 80% (n=20) от тях считат организацията за отлична, 16% (n=4) много добра; 4%(n=1) задоволителна. Относно бъдещото участие в подобно мероприятие, 21-ма от респондентите са категорични, че биха участвали отново, докато 4-ма демонстрират колебание. Резултатите показват високо положително възприемане на събитието, както по отношение на съдържанието, така и на организацията.
Заключение: Проведената дейност потвърди потенциала за устойчиви бъдещи инициативи и допринася за развитието на университетската образователна и здравна среда, както и за подобряване на общественото здраве.

Ключови думи: проект, психично здраве, студенти МУ-Плевен

ДИГИТАЛЕН СТРЕС ПРИ СЪЗДАТЕЛИ НА ОНЛАЙН МЕДИЙНО СЪДЪРЖАНИЕ

Тина Николаева Стоянова

Софийски университет „Св. Климент Охридски"
Email: tinastoyanova5@gmail.com

Резюме:

Въведение:
Създаването на онлайн медийно съдържание се утвърждава като съвременна професионална дейност, която е особено популярна сред младите поколения. Създателите на съдържание (влогъри, инфлуенсъри, блогъри и подкастъри) работят в дигитална среда, която се характеризира с високи изисквания за активност и необходимост от поддържане на постоянно онлайн присъствие. Научната литература показва, че прекомерната употреба на дигитални платформи е свързана с негативни ефекти върху психичното здраве. В този контекст дигиталният стрес се определя като негативен резултат от продължително използване на дигитални технологии. настоящият доклад има за цел да изследва връзката между дигиталния стрес и психичното здраве при създателите на онлайн медийно съдържание

Методи:
Настоящият доклад представлява наративен преглед на научната литература по темата за дигиталния стрес и психичното здраве при създателите на онлайн медийно съдържание. Разгледани са научни статии и академични публикации. Изключват се източници без научна стойност и несвързани теми. Информационните ресурси са търсени чрез електронни каталози, Google Scholar, ресурси с отворен достъп и бази от данни с ограничен достъп, които са включени в абонамента на Софийския университет и Университетска библиотека. В анализа са разгледани както теоретични концепции, така и емпирични изследвания, които имат принос към разбирането на дигиталния стрес.

Резултати и дискусия:
Резултатите показват, че дигиталният стрес може да доведе до влошено психично здраве. Откроява се необходимостта от по-задълбочени изследвания, насочени към тази специфична професионална група. Изследванията в тази област могат да допринесат за разработване на стратегии за справяне и поддържане на психичното здраве в дигитална среда.

Ключови думи: дигитален стрес, онлайн стрес, психично здраве, онлайн медийно съдържание, създатели на съдържание, дигитална среда

ВТОРИЧЕН ТРАВМАТИЧЕН СТРЕС И СТРАТЕГИИ ЗА СПРАВЯНЕ ПРИ ЖУРНАЛИСТИ - ПРЕГЛЕД НА ЛИТЕРАТУРАТА

Ваня Илиева Печикамъкова-Зъбчева

Институт за изследване на населението и човека – БАН
Email: pechikamakova@gmail.com

Резюме:

Въведение:
Според научни изследвания между 86% и 100% от журналистите са изложени на травматични събития, свързани с работата. Обикновенно те отразяват за другите, събития като катастрофи, бедствия, пожари, убийства и атентати с много жертви (Dworznik, 2011; Feinstein, Owen, & Blair, 2002; Pyevich, Newman, & Daleiden, 2003) и първи реагират и пристигат на местопрестъпление или бедствие (Massé, 2011; Melki et al., 2013). Подобно на терапевтите чрез процеса на "пренасяне", репортерите също могат да изпитат вид непряка, вторична травматизация чрез хората, които интервюират, и сцените, на които стават свидетели (Beam & Spratt, 2009; Rentschler, 2010). Според научни статии журналистите използват различни копинги за справяне, спрямо техния жизнен опит, лична история на травма и естество на критичното събитие (Buchanan & Keats, 2011 г.; Heloani, 2005; Reinardy, 2012).
Методи:
Докладът представлява обзор на научна литература по темата. Разгледани са публикации и емпирични изследвания след 1980-та година, касаещи вторичния травматичен стрес, свързан с работата на журналистите, както и използваните стратегии за справяне. Изследователски въпроси: 1. Как вторичния травматичен стрес се проявява и влияе върху личността на журналиста и професионалното му функциониране? 2. Какви стратегии за справяне със стреса използват журналистите?
Дискусия:
У нас не съществуват теоретични или практически обучения за справяне с вторичен травматичен стрес, свързан с работата на журналистите. Данните и изводите от литературния преглед биха могли да послужат, като насоки за бъдещи изследвания и разработване на програма за обучение сред работещите в журналистическия сектор.

Ключови думи: вторичен травматичен стрес, сродни конструкти, журналисти, професионален стрес, стратегии за справяне

НАРАТИВЕН ПОДХОД ПРИ РАБОТА С ПСИХОТРАВМА: РАЗКАЗИ С ОТВОРЕН ЕПИЛОГ

Димитър Спасов Цветков

Софийски университет „Св. Климент Охридски"
Email: mitak_sc@abv.bg; dscvetkov@uni-sofia.bg

Резюме:

Въведение:
Наративният подход в консултативната психология се базира на идеята, че хората осмислят случващото се с тях чрез истории. Психотравмата обичайно нарушава способността на човек за „разказ" (вътрешен и външен) и редуцира житейската му история до конкретен болезнен епизод. Това обуславя благоприятният ефект на т.нар. „наративна конфигурация" при работа с травма – създаване на усещане за единство, смисъл и съгласуваност. В съвременните проучвания, ориентирани към този подход, се забелязва тенденция към фокусиране върху културната структурираност на травматичния опит в социално-конструктивен аспект.

Методи:
Предложеното научно съобщение прави обзорен преглед на възгледи и проучвания в международен план и български контекст, свързани с наративния подход при работа с травма, илюстрирани посредством наративен анализ на случаи от практиката на автора. Синтезирането на актуална теоретична рамка, изградена в международния опит за разглеждания подход, с качествени емпирични проекции, продуцирани в български контекст, очертава по-широки интервенционни възможности за психологическа подкрепа на хора с травматичен опит.

Дискусия:
Без да претендира за генерализиране и обобщаемост на данните, представеният ракурс към наративния подход, при консултативна работа с психотравма, обогатява перспективата за намиране на приложни импликации чрез интердисциплинарност - интегриране на алгоритми, характерни за други области от социалните и хуманитарните науки: морфология на приказката, поетика на мита, творческо писане и т. н. Подобна изследователска визия прави възможно и разглеждането на диадата „травма – посттравматичен растеж" като конструктивен наратив.

Ключови думи: травма, наративен подход, психологически разказ, посттравматичен растеж

ДЕПЕРСОНАЛИЗАЦИЯ В ДЗЕН БУДИСТКИТЕ ПРАКТИКИ

Никол Кирилова Василева
Софийски университет „Св. Климент Охридски"
Email: nefertnicky@abv.bg

Резюме:

Въведение:
Паралелните прилики и различия между Дзен будистките практики и защитният механизъм на деперсонализация и дереализация, представен в контекста на консултативната практика, разглеждат потенциала за ползотворна намеса в терапевтично отношение със завишен фокус върху хроничната дисоциация. И при двете състояния на дълбока медитация и преживяване на деперсонализация се наблюдава загуба на усещането за „Аз-а". Основната разлика е в генезиса на проявление. Докато в Дзен състоянието на просветеност „Сатори" е търсено, съпътствано от подготовка и съзнателни усилия, то деперсонализацията е нежелано, внезапно и често болезнено преживяване, породено от събития, разглеждани като травматични. Изследването се центрира върху корелацията между практикуването на Дзен и интензитета на деперсонализацията. Ако се установи значима връзка, медитативните техники и ценностната система на Дзен будизма биха могли да се използват като ефективен механизъм за справяне и редуциране на симптомите при разстройства на деперсонализация-дереализация в рамките на терапевтичния процес.

Методи:
Използва се методът на полуструктурираното интервю, а за обработка на данните качествен контент анализ.

Резултати:
Изследването установява, че усещанията при РДД и Дзен практиките са сходни (светът като „филм", тялото като „под упойка"), но освен генезисът и реакцията в отговор се различава, като един от адаптивните модели за интегриране и преодоляване на състоянието е практикуване на невъзмутимост.

Дискусия:
Фундаменталната разлика между патологията и духовното постижение не е в самото усещане за нереалност, а във волевия контрол и гъвкавостта. Деперсонализацията престава да бъде страдание тогава, когато индивидът премине от състояние на „жертва на симптома" към позицията на „съзнателен наблюдател и участник".

Ключови думи: деперсонализация, дереализация, Дзен будизъм, автентична промяна, медитативни техники

КРОС-ТЕОРЕТИЧНА ФОРМУЛИРОВКА НА СЛУЧАЙ В СИСТЕМНАТА ПСИХОТЕРАПИЯ

Стивън Данчев Маринашев

Институт за изследване на населението и човека – БАН
Email: marinashevstephen@gmail.com

Резюме:

Въведение:
В системната психотерапия формулировката на случай е ключов процес, чрез който терапевтът организира и осмисля информацията за клиента, проблема и релационния контекст. В съвременната практика нараства интересът към интегративни модели, които надхвърлят границите на отделните терапевтични школи и позволяват по-гъвкаво и многопластово разбиране на затрудненията. Крос-теоретичната формулировка на случай обединява структурни, стратегически, интергенерационни, постмодерни и ориентирани към решения концепции в обща аналитична рамка. Това създава възможност за по-пълно описание на интерактивните модели, семейната структура, ресурсите, социалната позиция и смисловите наративи, в които е вписана симптоматиката. Целта на настоящия текст е да представи теоретичните основания, основните компоненти и практическата стойност на крос-теоретичната формулировка на случай в системната психотерапия.

Методи:
Докладът представя несистематичен литературен обзор. Използван е сравнително-аналитичен подход за разглеждане на основни понятия като семейна структура, граници, йерархия, триангулация, интерактивни модели, интергенерационни влияния, привързаност, клиентски ресурси и доминиращи дискурси.

Дискусия:
Крос-теоретичната формулировка подпомага по-цялостното разбиране на терапевтичния случай, като съчетава различни обяснителни перспективи и намалява риска от редукционизъм. Тя има практическа стойност както в клиничната работа, така и в обучението и супервизията, тъй като насърчава рефлексивност, гъвкавост и чувствителност към контекста на клиента.

Ключови думи: системна психотерапия, формулировка на случай, крос-теоретичен подход

СЕКЦИЯ „ОТВОРЕНА НАУКА И СОЦИОКУЛТУРНИ ИДЕНТИЧНОСТИ“

ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ НА ОТВОРЕНАТА НАУКА И ПРИЛОЖЕНИЕТО ИМ В ХУМАНИТАРНИТЕ И СОЦИАЛНИ НАУКИ В БЪЛГАРИЯ

Румяна Георгиева Толева

Независим изследовател
Email: rumyyogabg@gmail.com

Резюме:

Въведение:
Развиването на задълбочени познания за същността и практическата приложимост на отворената наука е от съществено значение за българското общество. По този начин се изпълняват целите на отворената наука да е по-достъпна и по-разбираема за всички членове на обществото, а не само за научните изследователи и тесните специалисти в дадена научна сфера и да се осигури реалното и практическо приложение в живота.

Методи:
В доклада се излагат синтезирано основните принципи на съвременната отворена и отговорна наука и възможностите за практическото и приложение в сферата на хуманитарните и социални науки в България. Изследва се същността на нормативно установеното в България право и задължение на авторите за вторично публикуване на научни изследвания, финансирани изцяло или частично с публични средства, като се обръща внимание на практическото му приложение както като средство за постигане на целта на отворената наука, така и за стимулиране на независимата научна дейност и преодоляване на пазарно наложилите се ограничения при публикуване на авторските изследвания.

Дискусия:
Докладът се осъществява се в изпълнение на дискусиите и заключенията, до които се достигна по време на менторската програма, проведена през март – май 2025 г., по проект ОРБИТ Инкубатор за отворени научни изследвания - инициатива на Центъра по технологии на информационното общество, СУ „Св. Климент Охридски“ и сдружение „НПО Линкс“, целяща подпомагането на развитието на отворена и отговорна към обществото наука в България. Цели споделяне и разпространение на знанията, придобити по време на менторската програма, в която взех участие като менторстван, сред членовете на българската академична общност, включително младите изследователи, студенти и докторанти.

Ключови думи: отворена наука, вторично публикуване, научни изследвания, приложна наука, социално въздействие

НАУЧНО СЪОБЩЕНИЕ ОТНОСНО РАЗПОРЕДБАТА НА ПАР. 1 ОТ ДР НА ЗРАСРБ

Радослав Георгиев Оведенски

Член на СУБ – клон Благоевград, секция "Правни науки и история"
Email: radi_ovedenski@abv.bg

Резюме:

Научното съобщение съдържа предложение de lege ferenda относно разпоредбата на пар. 1 от ДР на ЗРАСРБ. Предложението има за цел да допълни направените изброявания от научни жанрове като прибави научното съобщение и постера. Последните са форма на участие в научни събития, които по стойност не отстъпват на докладите.

Ключови думи: ЗРАСРБ, de lege ferenda, научно съобщение; постер

НАРОДНОТО ЧИТАЛИЩЕ В КОНТЕКСТА НА ОТВОРЕНАТА НАУКА: ОБЩНОСТ, ЗНАНИЕ И СЪХРАНЯВАНЕ НА КУЛТУРНАТА ИДЕНТИЧНОСТ

Василена Недялкова Неделчева

Технически университет – Варна
Email: nedelcheva.vassilena@gmail.com

Резюме:

Въведение:
Процесите на глобализация и превръщането на света в т.нар. „глобално село“ пораждат рискове, свързани с унифициране и загуба на традиции, знания и умения. В този контекст народното читалище, като уникална българска институция със 170-годишна традиция, играе съществена роля за съхраняването и предаването на културните ценности и наследство. Отворената наука цели предоставянето на свободен достъп до научно знание за всички членове на обществото. Съвместната дейност между принципите на отворената наука и читалищата открива нови възможности за засилване на връзката между знанието и общността.

Методи:
Използван е несистематичен обзор на литературата. Включени са източници на български, и английски език, сред които интернет сайтове на национални и международни организации, както и платформи за достъп до научни публикации като Academia.edu и ResearchGate. Търсенето бе насочено към теми, свързани с традиционната роля на читалищата, аспектите на отворената наука и въздействието на глобализацията върху културните идентичности.

Дискусия:
Целта на доклада е да анализира ефектите от влиянието на глобализация върху културните идентичности, като разглежда възможността за синергия между българските народни читалищата и принципите на отворената наука. Подобен модел би предложил множество предимства, както за опазването на културното наследство и разширяване на познанията на общността, като би имал принос и към самата наука. Това взаимодействие може да бъде приложимо и при преодоляване други предизвикателства от местен или глобален характер.

Ключови думи: читалища, народна памет, културна идентичност, глобализация, отворена наука

ПРАВОСЛАВНОТО БОГОСЛОВИЕ В ДИАЛОГ СЪС СОЦИАЛНИТЕ РЕАЛНОСТИ: ЕНОРИЙСКИТЕ ОБЩНОСТИ ПРЕД ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА НА ДЕПОПУЛАЦИЯТА

Елена Борисова Дюлгерова

Софийски университет "Св. Климент Охридски"
Email: eshtilijan@uni-sofia.bg

Резюме:

Въведение:
В условията на демографска криза и обезлюдяване на редица региони в България и Европа църковната енория се изправя пред нови пастирски и социални предизвикателства. Православното богословие, основано върху разбирането за Църквата като общност на общението (κοινωνία), предлага богословска перспектива за диалог със съвременните социални реалности. Настоящият доклад разглежда ролята на енорийските общности като духовни, културни и социални пространства, които могат да подпомогнат запазването на общностната идентичност и социалната солидарност в обезлюдяващи се региони.

Методи:
Изследването използва интердисциплинарен подход, който съчетава богословски анализ на еклисиологични и пастирски текстове с елементи на социално-наблюдателен анализ върху ролята на енорийските общности в местните общества. Прилага се сравнителен и контекстуален метод за разглеждане на връзката между богословските принципи и социалните практики.

Резултати:
Анализът показва, че енорията може да функционира като фактор за културно приобщаване и социална подкрепа, особено в региони с намаляващо население. Чрез богослужебния живот, образователните инициативи, социалното служение и създаването на общностни мрежи, енорийските структури допринасят за укрепване на местната идентичност и за преодоляване на социалната изолация

Дискусия:
Докладът подчертава необходимостта от по-активен диалог между богословската мисъл и социалните процеси. В този контекст енорията се разглежда не само като литургично пространство, но и като пастирски и културен център, способен да предложи перспективи за устойчиво общностно развитие.

Ключови думи: Православно богословие, енория, депопулация, социално включване, общност, пастирска мисия

МИТЪТ ЗА ВЕЧНОТО ЗАВРЪЩАНЕ В ТВОРЧЕСТВОТО НА АЛЦЕК МИШЕВ

Яна Венцеславова Костова
Институт по философия и социология – БАН
Email: jvkostova@gmail.com

Резюме:

Въведение:
Митът за вечното завръщане е концепция от късната философия на Фридрих Ницше (1888), интерпретираща света като кръговрат (§ 1066), като игра без цел и без край, „игра“ на „вечно себесътворяване“ и „вечно себеразрушаване“ (§ 1067), характеризираща се с „липса на възможност от вечна новост“ (§ 1062). В този контекст ще бъде изследвано творчеството на Алцек Мишев, заминал на Запад (в Италия) през Студената война и останал по-слабо познат и проучван у нас, въпреки че още в ранния си период получава признание от авторитетни критици и теоретици на съвременното изкуство като един от 30-те най-известни авангардисти. Макар да не се връща трайно физически в България (поканен е за две самостоятелни изложби едва тридесет години след политическите промени от 1989 г.), Мишев се завръща към своите корени посредством своето изкуство от по-късния си период, а именно класическата живопис и рисунките с химикалка и син камък.
Целта на изследването е да се разкрият традиционни аспекти в творчеството на този иначе авангарден художник, както и да се онагледи прехода при него през годините от началото на 70-те години на XX в. до първата четвърт на XXI в. Във фокус ще бъдат аспектите на бунта като екзистенциален избор и темата за свободата като принципен модел на поведение.
Методи:
Систематичен анализ; сравнителен анализ; философия и история на изкуството.
Дискусия:
Изследван ще бъде проблемът за имплементирането на мита за вечното завръщане както в биографичен, така и в художествен план (Ницше, Елиаде) при Мишев, както и създаването на собствената му творческа митология (Шелинг).

Ключови думи: мит, вечното завръщане, творец, авангардно изкуство, миметично изкуство, Алцек Мишев

ИНДУСТРИАЛНОТО РАЗВИТИЕ НА ГАБРОВО И ПРОМЕНИТЕ В ХУМОРИСТИЧНАТА ТРАДИЦИЯ. ПОГЛЕД ВЪРХУ ГАБРОВСКИЯ АНЕКДОТ

Борис Русев Генчев

Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей – БАН
Email: genchev9810@gmail.com

Резюме:

Въведение:
Настоящият доклад поставя габровската хумористична традиция в контекста на индустриализацията на града от края на XIX век. Основните факти, върху които се гради анализът, са свързани с оформянето на анекдотичния цикъл за габровци под влияние на социално-икономическите промени. Специфичен аспект на изследването е проследяването на изграждане на мотива за рационалната пестеливост. Целта на доклада е да предложи теоретичен анализ на връзката между стопанския подем на Габрово и промените в словесните традиции като основа за изграждане на съвременния културен облик на общността.

Методи:
Методологическата рамка на доклада се очертава от интердисциплинарен подход, съчетаващ диахронен анализ на социално-икономическите процеси със социокултурен прочит на фолклорния текст. Използвани са методите на теоретичния синтез и семиотичния анализ за разкриване на връзката между стопанския прагматизъм и еволюцията на анекдота. Докладът представлява наративен обзор на литературата, обхващащ научни публикации в три основни направления – стопанска история на Габрово, фолклористика и културна антропология. Обхватът на прегледа включва изследвания върху формирането на индустриалния манталитет и публикации на хумористични текстове, като се фокусира върху тяхната функционална обвързаност.

Дискусия:
Обзорът откроява като нов аспект функционалната обвързаност между развитието на Габрово в социално-икономическо отношение и оформянето на анекдотичния цикъл. Основните изводи от анализа насочват към изкристализирането на габровския хумор в словесните традиции. Като насока за бъдещи изследвания може да бъде предложено проучване на това как дигиталната среда днес трансформира анекдотите, познати и като габровски шеги. Докладът утвърждава тезата, че габровските шеги са жив и развиващ се феномен, който намира своя израз чрез икономическия подем на града и изкристализира със свое символно присъствие в словесните традиции.

Ключови думи: Габрово, индустриализация, анекдотичен цикъл, шега, стопански подем, анекдот

СЕКЦИЯ „ ЕФЕКТИВНОСТ В ОРГАНИЗАЦИИТЕ: ПОДКРЕПА НА СЛУЖИТЕЛИТЕ, УПРАВЛЕНСКИ УМЕНИЯ, ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ“

ПОЛИТИКИ ЗА РОДИТЕЛСКИ ОТПУСК И БАЛАНС РАБОТА-ЛИЧЕН ЖИВОТ КАТО СРЕДСТВО ЗА ПРИВЛИЧАНЕ И ЗАДЪРЖАНЕ НА КАДРИ

Димитър Дончев Кацарски

Институт за изследване на населението и човека – БАН
Email: dd.katsarski@gmail.com

Резюме:

Въведение:
В съвременните условия на пазара на труда балансът между личен и професионален живот е важна специфика, която все по-често излиза на преден план. Настоящият текст има за цел да опише и анализира влиянието на фирмените политики за подкрепа на родители с малки деца върху привличането и дългосрочното задържане на кадри, извеждайки хипотезата, че именно гъвкавостта е водещ мотив за лоялност към работодателя.

Методи:
Проведено е качествено емпирично изследване чрез полуструктурирани дълбочинни интервюта с представители на HR отделите и мениджмънта в 6 компании от различни икономически сектори в България като част от проект № КП-06-КОСТ/6 от 2024 г. до 2026 г. „Политики и практики на родителския отпуск в България: изследване на нагласите на родители и работодатели към родителския отпуск в контекста на социални неравенства и социална устойчивост”

Резултати:
Анализът на първичните данни извлича три основни категории работодателски подходи: внедряване на структурирани фирмени програми, индивидуално договаряне на условията и предоставяне на директни социални стимули. Резултатите насочват към това, че организациите, предлагащи висока гъвкавост (като работа от вкъщи и гъвкаво работно време, типични за ИТ сектора), генерират по-висока ангажираност и отчитат ниско текучество на персонала.

Дискусия:
Получените данни потвърждават хипотезата, че политики и практики, които поощряват гъвкавостта в работния процес и родителството, действат като стратегически ресурс, който съществено конкурира традиционните финансови стимули. Различните сектори поставят своеобразни предизвикателства пред гъвкавостта на работните условия – този текст би могъл да допринесе за тяхното по-обстойно разбиране.

Ключови думи: баланс работа-семейство, родителски отпуск, задържане на кадри, HR политики

КОРПОРАТИВНОТО ОБУЧЕНИЕ КАТО ДВИГАТЕЛ НА ЕФЕКТИВНА СОЦИАЛИЗАЦИЯ И АДАПТАЦИЯ

Ани Георгиева Тодорова

Софийски университет „Св. Климент Охридски"
Email: ani_todorova@hotmail.com

Резюме:

Въведение:
В съвременната организационна среда ефективната социализация на служителите е ключов фактор за постигане на висока продуктивност и устойчиво развитие. Корпоративното обучение се разглежда като основен инструмент за подпомагане на адаптацията на новоназначените и за изграждане на организационна принадлежност. Настоящото изследване има за цел да установи връзката между ефективността на обучителните програми и нивото на социализация на служителите.

Методи:
Изследването използва количествен подход чрез анкетно проучване сред служители, основно в екипи по продажби. Приложени са статистически методи като дескриптивен анализ, корелационен анализ, t-test и ANOVA с цел изследване на зависимости между възприетата ефективност на обучението и показателите за социализация.

Резултати:
Резултатите показват наличието на статистически значима положителна връзка между качеството на първоначалното и последващото обучение и успешната социализация на служителите. Установено е, че добре структурираните обучителни програми повишават адаптацията към организационната култура, подобряват взаимодействието в екипа и увеличават мотивацията и ангажираността

Дискусия:
Получените резултати потвърждават теоретичните постановки за ролята на обучението като средство за социализация. Практическите изводи подчертават необходимостта от целенасочено планиране на обучителните процеси, съобразено с нуждите на служителите и организационния контекст. Инвестицията в ефективни обучителни програми може да намали текучеството и да подобри дългосрочните организационни резултати.

Ключови думи: корпоративно обучение, организационна социализация, адаптация на служителите, човешки ресурси, ефективност на обучението, организационна култура, мотивация, екипна интеграция

ПИЛОТНО ИЗСЛЕДВАНЕ НА ПСИХОМЕТРИЧНИТЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ИНСТРУМЕНТА ЗА ОЦЕНКА НА УПРАВЛЕНСКИТЕ УМЕНИЯ MSAI

Симеон Колев Маджаров
Военна академия „Георги С. Раковски
Email: s.madzharov@rndc.bg

Резюме:

Въведение:
Надеждното измерване на управленските умения придобива все по-голямо значение в съвременната организационна култура. Ефективността, адаптивността и производителността на организациите зависят пряко от компетенциите на мениджърите. Целта на настоящото изследване е да потвърди психометричните характеристики на инструмента Management Skills Assessment Instrument (MSAI) в български организационен контекст.

Методи:
Изследването използва въпросника MSAI, разработен от Kim S. Cameron и Robert E. Quinn. Инструментът е базиран на Competing Values Framework и представлява самооценъчна форма, която измерва ключови управленски компетенции, свързани с организационната култура. Приложени са проучвателен и потвърдителен факторен анализ, както и айтъмен анализ. Извадката включва 100 респонденти.

Резултати:
Факторната структура на MSAI е потвърдена с приемливи стойности: KMO = 0,880 на айтъмно ниво и KMO = 0,959 на ниво скали, при обяснена дисперсия съответно 78,73 % и 100 %. Вътрешната консистентност е висока както за основните конструкти ($0,906 < \alpha < 0,940$), така и за субскалите ($0,728 < \alpha < 0,887$).

Дискусия:
Резултатите от психометричната оценка показват, че адаптираният MSAI притежава добра факторна структура, конструктна валидност и вътрешна консистентност, които отговарят на приетите стандарти. Това подкрепя приложимостта на инструмента в организации от сектора за сигурност, където е необходим баланс между гъвкавост, дисциплина и висока ефективност. Установените психометрични характеристики потвърждават, че целта на изследването – да се валидират параметрите на инструмента в контекста на организационната култура и управленската ефективност – е успешно постигната.

Ключови думи: организационна култура, MSAI, факторен анализ, айтъмен анализ, валидност

ГРИЖАТА ЗА ХОРАТА ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА РЪКОВОДИТЕЛИТЕ НА СОЦИАЛНИ УСЛУГИ. АНАЛИЗ НА УПРАВЛЕНСКИЯ ОПИТ

Таня Илиева Иванова

Югозападен университет „Неофит Рилски"
Email: ivanova_t@abv.bg

Резюме:

Въведение:
Разбирането на същността на социалната подкрепа е в пряка зависимост с качеството на предлагането ѝ. Познаването на потребностите на конкретно лице е първата стъпка за успешна работа по случая и ясното формулиране на целите, които трябва да бъдат постигнати.
В социалните услуги, освен точно разбиране на потребностите на лицата потребители, са необходими и умения като възможност за прогнозиране, анализиране, залагане на конкретни цели и поемане на отговорности. И с тази нелека задача са натоварени ръководителите на услугите, които наред с административните си компетенции, се налага да бъдат и мотиватори и оценители, и да познават потребностите и силните и слабите страни както на потребителите, така и на екипите, които ръководят.
Методи:
В настоящия доклад представяме анализ на интервюта с десет ръководители на социални услуги.
Дискусия:
Извеждат се основните предизвикателства, които ръководителите срещат в работата си, перспективите, които виждат пред себе си и екипите си, начинът, по който поддържат мотивацията си и идеите им относно организацията на работата и нормативната база.

Ключови думи: потребности, социални услуги, мотивация, предизвикателства, ръководители

НАГЛАСИ КЪМ ИЗКУСТВЕНИЯ ИНТЕЛЕКТ В ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОНТЕКСТ: АНАЛИТИЧНИ ПЕРСПЕКТИВИ

Бранимира Методиева Димитрова

Софийски университет „Св. Климент Охридски"
Email: b.iotzova@gmail.com

Резюме:

Въведение:
Интензивните технологични трансформации и натискът за иновации в бизнеса утвърждават изкуствения интелект като ключов фактор за организационна промяна и развитие. Навлизането на AI-базирани решения в организациите променя оперативните и стратегическите приоритети и изисква адаптация към нова реалност, част от която са и реорганизацията на роли и дейности и преосмислянето на професионални компетентности и идентичност. Въпреки нарастващия брой изследвания, свързани с възприемането на AI, остава необходимостта от концептуално осмисляне на факторите и механизмите, които структурират нагласите към технологията в работна среда.

Методи:
Настоящият доклад представлява наративен преглед на научната литература и обхваща теоретични концепции и емпирични изследвания, посветени на нагласите към изкуствения интелект, организационната и технологичната промяна, които са обединени около няколко интерпретативни оси. Докладът не цели изчерпателен систематичен обзор, а концептуален синтез на актуални тематични направления, релевантни за съвременната организационна среда. Анализът откроява три аналитични перспективи, чрез които могат да бъдат осмислени нагласите към AI в работата – непрозрачност, контрол и идентичност, които представляват полета на напрежение, свързани с доверието в алгоритмите, преразпределението на отговорности и професионалната стойност.

Резултати:
Разгледаните източници показват, че нагласите към изкуствения интелект не се изчерпват с оценки за риск или полза, а са резултат от взаимодействието на редица фактори като организационната среда, характеристиките на технологията и социалните й интерпретации.

Дискусия:
Динамиката на тези процеси и взаимодействието между факторите изисква внимание в бъдещите изследвания, за да бъдат (пре)осмислени сложните психологически, социални и културни механизми, които оформят разбирането за ролята, смисъла и влиянието на AI върху живота на хората в организациите.

Ключови думи: нагласи, изкуствен интелект, непрозрачност, контрол, идентичност

ДОВЕРИЕТО КЪМ ИИ В ОРГАНИЗАЦИИТЕ: БАРИЕРИ, ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАЗВИТИЕ

Денис Димитров Симеонов

Софийски университет „Св. Климент Охридски"
Email: denis.simeonov@gmail.com

Резюме:

Въведение:
Изкуственият интелект (ИИ) се превръща във важен двигател на организационната трансформация, но успешното внедряване изисква познаване на бариерите и предизвикателствата, при разработването на целенасочени стратегии за изграждане на доверие, организационна готовност и устойчиви практики за интеграция. Доверието към ИИ е ключов психологически фактор, който определя готовността на служителите да взаимодействат с технологиите. Настоящият доклад анализира бариерите и предизвикателствата пред изграждането на доверие към ИИ, като предоставя и някои потенциални възможности за неговото укрепване.

Методи:
Литературен обзор включва теоретични модели, емпирични изследвания и приложни подходи, като фокуса е върху доверието към ИИ и факторите, които подпомагат или възпрепятстват приемането на ИИ в организациите. Използван е аналитичен и систематичен подход.

Резултати и дискусия:
Изследванията често подценяват ролята на културните и нормативните фактори, които оформят реалното възприемане и прилагане на тези подходи.
Бариерите пред въвеждането на ИИ могат да се групират като бариери от средата, организационни, организационно-технически и технологични. Значителна част от тях са свързани с организационните способности и индивидуалните компетентности, необходими за ефективна работа с ИИ. Предизвикателствата могат да бъдат разглеждани в три направления - технологични, поверителност и сигурност, етични.
Възможностите за справяне с предизвикателствата предполагат насочване към осъзнаване на възможностите и ограниченията на технологията, наред с извеждането на конкретни доказателства за ползите от нейното приложение.
Ключово е значението на холистични, ориентирани към потребителя подходи за изграждане на доверие — подходи, които адресират не само техническото -качество, но и прозрачността, справедливостта, поверителността, както и социалните и процедурните измерения на взаимодействието човек–ИИ.

Ключови думи: изкуствен интелект, доверие в ИИ, предизвикателства пред ИИ, организационна психология

КИБЕРСИГУРНОСТ И ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ В ОБЩИНСКИТЕ СТРУКТУРИ: НОРМАТИВНИ ИЗИСКВАНИЯ, ОРГАНИЗАЦИОННИ МОДЕЛИ И ПОКАЗАТЕЛИ ЗА ЕФЕКТИВНОСТ

Нора Димитрова Дянкова

Софийски университет „Св. Климент Охридски"
Email: nd01bg@gmail.com

Резюме:

Въведение:

Измененията и допълненията на Закона за киберсигурност (ДВ, бр. 17/2026) пренастройват киберуправлението в публичния сектор от набор „ИТ мерки" към управление на риск, управленска отчетност и доказуемо съответствие. Общините, квалифицирани като „съществени субекти", са изправени едновременно пред засилен надзор и нарастващи очаквания за дигитализация и внедряване на изкуствен интелект (ИИ).

Методи:

Използван е нормативно-аналитичен и сравнителен анализ на националния режим (NIS2-транспозиция) и европейската рамка за ИИ (Регламент (ЕС) 2024/1689 – EU AI Act), допълнен с моделиране на организационни процеси и договорни механизми за управление на доставчици.

Резултати:

Предложен е правно-административен модел за „безопасно въвеждане и прилагане на ИИ" в общините, който интегрира: (1) киберрискови контроли и непрекъснатост/докладване; (2) процедурни гаранции и проследимост на административните решения; (3) AI governance (прозрачност, човешки надзор, FRIA при висок риск); (4) договорно разпределение на отговорности, контролни клаузи и audit-readiness.

Дискусия:

Аргументира се, че ефективността чрез ИИ е устойчива само при институционализирани политики, измерима доказуемост и оперативна готовност за инциденти, одит и регулаторен контрол. „Безопасният ИИ" се очертава като управленска и правна функция, а не като чисто технологичен избор.

Ключови думи: общини, киберсигурност, NIS2, EU AI Act, управление на риска, безопасен ИИ

СЕКЦИЯ „ЗДРАВОСЛОВНИ ПРОБЛЕМИ: ПРЕВЕНЦИЯ, ЛЕЧЕНИЕ, ЗДРАВНИ УСЛУГИ“

СЪРДЕЧНО-СЪДОВА ЗАБОЛЕВАЕМОСТ СРЕД СТРОИТЕЛНИ РАБОТНИЦИ: ЕПИДЕМИОЛОГИЧЕН АНАЛИЗ

Иван Спироски, Марина Николаева Самунева-Желябова, Росица Александрова Маркова

Медицински университет – София
Email: ivan_spiroski@yahoo.com

Резюме:

Въведение:
Работещите в строителния сектор са изложени на множество професионални и поведенчески рискови фактори, включително физическо натоварване, стрес, тютюнопушене, употреба на алкохол и нездравословен начин на живот. Тези фактори могат да ускорят развитието на ССЗ и да окажат значимо влияние върху здравния статус на работещите.

Методи:
Проведено е епидемиологично проучване с използване на описателен и аналитичен подход сред 362, работещи в строителството, включително 278 строителни работници и 84 служители в администрация. Данните са събрани чрез анкетно проучване и обработени с помощта на дескриптивна статистика , анализирани са честотата на ССЗ, наследствената обремененост, вредните навици и индексът на телесна маса.

Резултати:
Резултатите показват по-висока честота на анамнестични данни за стенокардия (17.1%), атеросклероза (12.8%), други ССЗ (10%) и миокарден инфаркт (5.7%) сред строителните работници. Установени са значими различия във вредните навици – по-висока честота на употреба на алкохол сред строителите (P=0,040) и по-висок дял бивши пушачи сред административните служители (P=0,003). Наднорменото тегло (BMI 25–30) е широко разпространено и в двете групи (48.6% при строителите и 55% при администрацията).

Дискусия:
Получените резултати подчертават значимата роля на поведенческите рискови фактори за развитието на ССЗ сред работещите в строителството. Необходима е разработка и внедряване на целенасочени програми за здравна промоция, ограничаване на вредните навици и провеждане на профилактични прегледи с цел ранна диагностика и превенция.

Ключови думи: сърдечно-съдови заболявания, строителни работници, рискови фактори, вредни навици, BMI, превенция

ИДИОПАТИЧНА СКОЛИОЗА В ЗРЯЛА ВЪЗРАСТ - ЗДРАВОСЛОВНИ ПРОБЛЕМИ И ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ФИЗИОТЕРАПЕВТИЧНОТО ИМ ПОВЛИЯВАНЕ. АНАЛИЗ НА ЛИТЕРАТУРАТА

Радостина Петкова Маджарова, Евгения Петрова Владева, Емил Борисов Симеонов

Медицински Университет – Варна, Медицински Университет – Плевен
Email: madgarova2002@yahoo.com

Резюме:

Въведение:
Терминът "идиопатична сколиоза" (ИС) се използва при пациенти, при които не се открива специфична причина за гръбначната деформация. От етиопатогенетична гледна точка тя е с многофакторна етиология и изява в детска или юношеска възраст. Когато не се лекува може да доведе до тежки деформации на торса, който ограничават функционалната биомеханика на гръдния кош, общата физическа форма и работоспособност. Това е свързано с влошаване на качеството на живот на пациентите. В литературата са оскъдни данните за ефективни физиотерапевтични програми при тези пациенти.

Методи:
В анализа е използван наративен обзор на литературните източници свързани с физиотерапевтичното лечение на ИС в зряла възраст за периода от 1994 до 2024 година. Проучените източници са от Google Scholar, PubMed, Research Gate, Medscape. Добре дефинирани са основните цели на физиотерапевтично лечение на ИС в тази популация и те са насочени към предотвратяване на респираторната дисфункция, лечение на болковия синдром на гръбначния стълб и подобряване на стойката. Най-много литературни данни има за използването на Физиотерапевтични сколиозо-специфични упражнения. В малко източници се разглеждат електростимулациите, като възможност за физиотерапевтично лечение. А останалите известни преформирани фактори дори не са проучени.

Дискусия:
Здравословните проблеми при пациенти с ИС в зряла възраст са значително повече от тези при подрастващите. Повечето от физиотерапевтичните средства за лечение на сколиозата са добре проучени самостоятелно. Липсват съвременни публикации за приложение на комбинация от физиотерапевтични фактори за лечение. Необходими са по-дългосрочни проследявания и оценка на качеството на живот на пациентите с ИС в зряла възраст.

Ключови думи: идиопатична сколиоза, зряла възраст, физиотерапия, сколиозо-специфични упражнения

РАЗРАБОТКА И ВНЕДРЯВАНЕ НА МОБИЛНО РЕШЕНИЕ ЗА ПРЕВЕНЦИЯ НА УВРЕЖДАНИЯ НА ЗДРАВЕТО ПРИ ДИСТАНЦИОННА ЗАЕТОСТ

Росица Александрова Стоянова, Каролина Дошева Любомирова

Медицински Университет – София
Email: r.markova@foz.mu-sofia.bg

Резюме:

Въведение:
Цифровизацията трансформира съвременната работна среда, като създава нови възможности, но и значителни рискове за здравето и безопасността на работещите, особено при дистанционна и хибридна заетост. Продължителната работа в домашна среда, използването на дигитални технологии и промените в организацията на труда водят до повишен риск от мускулно-скелетни нарушения, зрителна умора, психоемоционален стрес и намалена физическа активност.

Методи:
Разработено е концептуално мобилно приложение,което включва интегрирани модули за регистрация, потребителски профил, здравен статус и др. Осигурена е възможност за свързаност със смарт устройства и обмен на информация със служби по трудова медицина и общопрактикуващи лекари.

Резултати:
Очакваните резултати от внедряването на приложението включват подобрено проследяване на здравните показатели, повишена ангажираност на потребителите към здравословно поведение, намаляване на рисковите фактори, свързани със заседналия начин на работа, както и подобряване на комуникацията между работещите и здравните специалисти. Приложението предлага структурирана индивидуална статистика и автоматизирани насоки за превенция.

Дискусия:
Чрез комбиниране на мониторинг, обучение и персонализирани интервенции, приложението има потенциал да повиши здравната грамотност и да подпомогне ранното идентифициране на здравни рискове. Допълнително, възможността за изграждане на информационна свързаност между работещи, служби по трудова медицина и здравни институции създава предпоставки за развитие на ефективни политики в областта на трудовото здраве.

Ключови думи: дигитално здраве, дистанционна работа, мобилно приложение, превенция, здравна грамотност, трудова медицина

ВАКСИНАЦИОННИ НАГЛАСИ НА ЗДРАВНИ РАБОТНИЦИ И ПАЦИЕНТИ (РОДИТЕЛИ) В БЪЛГАРИЯ: ФАКТОРИ ЗА ФОРМИРАНЕ И ПРОМЯНА

Мария Христова Кафеджийска

Институт по философия и социология – БАН
Email: mar_caffe@yahoo.de

Резюме:

Въведение:
Ваксинационните политика са сред най-успешните мерки на общественото здраве. Въпреки това наблюдаваме засилване на обществената загриженост относно ваксините, породена от съмнения в тяхната безопасност и ефективност, високи нива на дезинформация и намаляващо институционално доверие. В условията на нарастваща несигурност, плурализъм на знанието и криза в доверието към експертите и институциите, дебатът около ваксините поражда напрежение между индивидуалните нагласи и научната експертиза. Настоящето изследване цели да проучи отношението на здравни работници и пациенти в България към ваксинационните политики, анализирайки какви са основните фактори, влияещи върху формирането на нагласите в двете групи, с фокус върху доверието в науката, експертното знание, комуникацията и институционалния контекст.

Методи:
Изследването използва качествен метод за набиране на информация, посредством дълбочинни интервюта с полу-структуриран въпросник. Данните се анализират чрез тематичен анализ, като се идентифицират ключови теми, свързани с доверие, възприемане на рискове, експертиза, комуникация, информация и институционален контекст.

Резултати:
Събраната емпирична информация следва да очертае приликите и разликите в нагласите към ваксините и ваксинационните политики в България на двете изследвани групи, като се очаква да бъдат идентифицирани основни фактори, влияещи върху формирането на (не)доверие към ваксините

Дискусия:
Предварителния анализ предполага различна степен на доверието и недоверието към медицинската експертиза, напрежение между научно знание и личен опит при изследваните групи, както и важната роля на институциите за (не)прилагането на ваксинационните политики. Изследването допринася за обогатяване на научното знание относно ваксинационните нагласи и социологията на здравето, както и цели да предложи мерки за подобряване на комуникационните практики и институционалното доверие.

Ключови думи: ваксинационни политики, доверие, експертиза, здравни работници, нагласи

СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКО ВЛИЯНИЕ НА СЪВРЕМЕННИТЕ СРЕДСТВА ЗА ЛЕЧЕНИЕ НА ДИАБЕТ

Петя Николова Колева, Николай Ангелов Попов, Румяна Тодорова Янева

Медицински университет – София
Email: p.koleva@mc.mu-sofia.bg

Резюме:

Въведение:

Захарният диабет представлява глобален здравен и социално-икономически проблем с нарастващо разпространение и съществени последици за здравните системи и обществото. Съвременната наука подчертава ролята на иновативни терапевтични подходи, като SGLT-2 инхибитори и GLP-1 рецепторни агонисти, които не само подобряват гликемичния контрол, но и намаляват сърдечно-съдовия риск и усложнения. Наред с клиничните ползи, тези терапии поставят нови въпроси, свързани с икономическата ефективност, достъпа и устойчивостта на здравните системи. Целта на настоящото проучване е да анализира социално-икономическото влияние на съвременните средства за лечение на диабет въз основа на преглед на актуалната научна литература**.**

Методи:

Изследването представлява наративен (несистематичен) преглед на литературата, базиран на анализ на международни аналитични публикации, клинични проучвания, здравно-икономически анализи и ръководства (гайдлайни) от водещи организации като Американската диабетна асоциация, Световната здравна организация и Международната диабетна асоциация. Обхватът включва източници, свързани с клиничната ефективност, икономическата оценка и социалните ефекти на съвременните терапии. Прегледът обхваща както теоретични модели, така и емперични изследвания (рандомизирани клинични проучвания и популационни анализи), като се изключват остарели и нерецензирани източници.

Дискусия:

Анализът показва, че съвременните терапии имат значително социално-икономическо въздействие чрез намаляване на усложненията, подобряване на качеството на живот и увеличаване на продуктивността. Въпреки по-високата им цена, те демонстрират добра икономическа ефективност в дългосрочен план. Основни предизвикателства остават неравният достъп и ограничените реални данни. Посоките за бъдещи изследвания се очертават от необходимостта от национални анализи и интеграция на иновациите в здравните политики.

Ключови думи: социално-икономическо влияние, захарен диабет, иновативни терапии, качество на живот, икономическа ефективност

ПРОСТРАНСТВЕН АНАЛИЗ НА ДОСТЪПНОСТТА ДО СПЕШНА МЕДИЦИНСКА ПОМОЩ В МАЛКИТЕ НАСЕЛЕНИ МЕСТА В БЪЛГАРИЯ

Теодора Светлозарова Александрова, Силвия Павлова Николова

Медицински университет – Варна
Email: teodorasp21@gmail.com

Резюме:

Въведение:
Достъпността до спешна медицинска помощ представлява ключов индикатор за ефективността и териториалната справедливост на здравните системи. Пространствените различия в достъпността поставят предизвикателства пред здравната система, особено в периферни и слабо населени райони. Настоящото изследване има за цел да анализира пространствената достъпност до филиалите на спешна медицинска помощ (ФСМП) в България чрез използване на географски информационни системи (ГИС).

Методи:
Изследването се базира на интегрирана геопространствена база данни, включваща всички населени места в страната, техните демографски характеристики и административна принадлежност, както и локализацията на ФСМП. Чрез пространствено съпоставяне на данните по ЕКАТТЕ код са изградени връзки между населените места и обслужващите ги медицински звена. За изчисляване на реални пътни разстояния и време за достигане е използван мрежов анализ посредством OpenRouteService (ORS), базиран на пътната инфраструктура.

Резултати:
Резултатите разкриват изразени пространствени различия в достъпността до спешна медицинска помощ, като редица малки населени места се характеризират с удължено време за достигане до обслужващите ги ФСМП. Идентифицирани са територии с потенциално ограничен достъп, които могат да бъдат определени като зони с повишен риск по отношение на своевременното медицинско обслужване.

Дискусия:
Получените резултати потвърждават значимостта на геопространствения подход при оценка на здравните услуги и подчертават наличието на териториални неравенства в достъпа до спешна помощ. Изследването предоставя аналитична основа за оптимизация на мрежата от ФСМП и може да подпомогне формулирането на политики за подобряване на достъпността в периферните райони. Бъдещи изследвания следва да интегрират допълнителни фактори като демографска структура на населението.

Ключови думи: ГИС, спешна медицинска помощ, достъпност, пространствен анализ, малки населени места, здравни неравенства

АКРЕДИТАЦИЯ И КАЧЕСТВО В БОЛНИЧНАТА ПОМОЩ

Деница Владимирова Драгомирова
Медицински университет – София
Email: deni.dragomirova@gmail.com

Резюме:

Въведение:
Акредитацията е основен инструмент за оценка и подобрение на качеството на предлаганите здравни услуги в здравеопазването в България, като съществува нормативна база , регулираща този процес. Интересът към усъвършенстване на акредитационните модели се повишава през последните години, особено в контекста на европейските тенденции за повишаване на пациентската безопасност, ефективността на услугите и процесите и стандартите за добра медицинска практика в болничната помощ.
Настоящото резюме има за цел да разгледа и представи ролята на акредитацията като механизъм за повишаване на качеството на здравните услуги в България и да очертае основните предизвикателства, пред които е изправена българската здравна система.

Методи:
Извършен е анализ на нормативната уредба , включително Закона за лечебните заведения, Наредба № 11 за акредитацията на лечебните заведения, подзаконови актове, както и преглед на научни публикации и доклади, свързани с акредитационните процеси и управление на качеството в здравеопазването. Извършен е анализ и на международните акредитационни системи, с цел изследване на добрите практики.

Дискусия:
Акредитацията в България се осъществява чрез оценка на структурата , процесите и резултатите от дейността на лечебните заведения. Има установена акредитационна рамка , но все още се наблюдават редица предизвикателства, като: формализиране на процеса , липса на измерими стойности , като въвеждане на Ключови индикатори за представяне (KPI-Key Performance Indicators), а също така и недостатъчна обвързаност с реалните клинични резултати. Липсата на системен мониторинг и обратна връзка също ограничава ефективността на акредитацията, като инструмент за подобряване на качеството.
Акредитацията е ефективен инструмент за повишаване на качеството в здравеопазването в България, но е необходимо нейното усъвършенстване, чрез въвеждане на измерими показатели, засилване контрола на качеството и безопасността и ориентация към пациентска удовлетвореност. Подобряването на процеса , би допринесло за повишено доверие в здравната система и за по-добри здравни резултати.

Ключови думи: акредитация, качество на здравеопазването, здравна система, стандарти, България

СЕКЦИЯ „ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ В ПСИХОЛОГИЧНИТЕ И СОЦИАЛНИТЕ ИЗСЛЕДВАНИЯ"

НОРМИ ЗА МЪЖЕСТВЕНОСТ В ЕЗИКОВИТЕ МОДЕЛИ: ТЕМАТИЧЕН АНАЛИЗ НА CHATGPT

Лъчезар Христов Велев

Софийски университет "Св. Климент Охридски"
Email: velev.luchezar@gmail.com

Резюме:

Въведение:

ChatGPT е една от най-популярните платформи, в които потребители може да взаимодействат с чатбот, като уникалните потребители достигат до 900 милиона седмично (Backlinko, 2025). От тях, почти половината използват ChatGPT за някаква форма на психологическа подкрепа. (Rousmaniere, Yimeng Zhang, & Shah, 2025). Въпросът относно нормите за мъжественост на ChatGPT изгледа релевантен, предвид склонността на потребители да приемат безкритично генерираното съдържание. (Kosmyna, et al., 2025). Има реален шанс потребителите да потърсят насока и да интернализират нормите за мъжественост, които ChatGPT споделя.

Целта на изследването е да установи какви са нормите за мъжественост, които ChatGPT споделя и дали има разлика в нормите на безплатния и платения модел.

Водеща хипотеза е, че ChatGPT ще демонстрира традиционни норми за мъжественост.

Методи:

Задават се три въпроса на двата модела отнасящи се към това какво значи да си истински мъж, как да бъдеш такъв и как да бъдеш по-мъжествен. Използва се дедуктивен тематичен анализ. Кодирането е базирано на подскалите на MRNI (Levant, et al., 1992) – инвентар за мъжки полово-ролеви норми.

Резултати

Наличните към момента данни сочат, че нормите за мъжественост, които и двата GPT модела могат да бъдат класифицирани като съответстващи на хибридна форма на мъжественост. Водещата хипотеза се потвърждава частично.

Дискусия:

ChatGPT изглежда репликира междинни норми за мъжественост, които целенасочено се борят с вредните традиционни норми, като все пак частично се опитва да запази есенцията на традиционната мъжественост. Проучване е едно от първите, които изследва нормите на ChatGPT и нормативните импликациите зад тях.

Ключови думи: мъжественост, изкуствен интелект, норми, тематичен анализ, ChatGPT

ПСИХОМЕТРИЧНО МОДЕЛИРАНЕ НА ДИГИТАЛНАТА ПРИВЪРЗАНОСТ: ВАЛИДИЗАЦИЯ НА СКАЛАТА HAS И ЕКСПЕРИМЕНТАЛЕН ДИЗАЙН ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ЕМОЦИОНАЛНИЯ АЛИАНС ЧОВЕК - ЧАТБОТ АСИСТЕНТИ С ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ

Вили Асенова Иларионова

Софийски университет „Св. Климент Охридски"
Email: viliailarionova@gmail.com

Резюме:

Въведение:
Разработката изследва динамиката на „дигиталната привързаност" (AI attachment) в контекста на взаимодействието с генеративен изкуствен интелект. Основният научен проблем е необходимостта от адаптиране на класическите психологически конструкти към технологично опосредованите връзки. Целта е да се представи концептуалната рамка на авторската скала HAS (Human-AI Attachment Scale) и нейната приложимост при измерване на емоционалната сигурност и нуждите от валидация от страна на алгоритъма.

Методи:
Приложен е комплексен методологически подход, включващ психометрична валидизация и експериментален дизайн. Използвана е авторската скала HAS за измерване на измеренията „дигитална тревожност" и „избягване". Дизайнът на изследването обхваща тристепенно измерване (H1, H2, H3), интегриращо стандартизирани инструменти за емоционална регулация (DERS-16), актуално състояние (PANAS, STAI-S) и стилове на привързаност (ECR-12). Експерименталната част включва контролирано взаимодействие с емпатична и информативна чатбот система също в три етапа (T1, T2, T3).

Дискусия:
Обект на анализ са вътрешната съгласуваност на инструментите и формирането на „работен алианс" между потребител и ИИ. Дискутират се разликите в емоционалния отговор в зависимост от дизайна на системата и индивидуалните особености на привързаността. Резултатите допринасят за разбирането на етичните и психологически аспекти на взаимодействието човек-компютър и полагат основа за бъдещи лонгитюдинални изследвания на дигиталната свързаност.

Ключови думи: дигитална привързаност, HAS скала, емпатичен чатбот асистент с изкуствен интелект, емоционален алианс

БЪРЗИ, СМЕЛИ, СРЪЧНИ В ЕРАТА НА ИИ: ИИ ГРАМОТНОСТ И СКАЛИ ЗА ИЗМЕРВАНЕ

Елица Валериева Станева-Бритън

Институт за изследване на населението и човека – БАН
Email: elstab@abv.bg

Резюме:

Въведение:
Развитието на изкуствения интелект (ИИ) трансформира съвременните научни разбирания и творчески процеси, поставяйки нови изисквания към индивидуалните компетентности. Надграждайки върху научната работа в областта на психологията на творчеството и ИИ, настоящата статия представя теоретичен обзор на дименсията ИИ грамотност. ИИ грамотността се очертава като ключова способност, обединяваща знания, умения и критично мислене. Настоящият труд цели да обобщи концепцията за ИИ грамотност и основните подходи за нейното измерване.

Методи:
Теоретичното изследване представлява преглед на литературата от последните пет години. Анализирани са съвременни теоретични рамки и емпирични изследвания в областта на ИИ грамотността. Настоящият анализ разгръща водещи теоретични рамки (Linter, 2024), които разглеждат запознатостта с ИИ в четири основни направления: познаване на ИИ („ИИ се тренира на база данни“), използване на ИИ („Мога да идентифицирам случаи, в които ИИ би било полезно“), оценяване на ИИ („Мога критично да разглеждам ИИ продукт“), и етични аспекти на ИИ („Използването на ИИ има отпечатък в работната среда“). Статията прави обзор на апробирани инструменти за ИИ грамотност и се фокусира върху българската версия (Markova & Yordanova, 2025) на една от водещите скали Meta AI Literacy Scale (MAILS) (Ng et al., 2024).

Дискусия:
В заключение, анализът показва, че ИИ грамотността е сложен конструкт, изискващ интеграция на теоретични знания, практически умения и критична оценка на ИИ инструментите. Ограниченията в наличните изследвания се коренят в недостатъчно емпирични данни в различни културни контексти. Бъдещи изследвания следва да се фокусират върху валидирането на измервателни инструменти и приложението им.

Ключови думи: психология, изкуствен интелект, скала, дигитална грамотност

ОТВОРЕНА НАУКА, ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ И ДАНЪЧНИ СТРУКТУРИ: ЕФЕКТИ ВЪРХУ ФИСКАЛНАТА ПОЛИТИКА И ИКОНОМИЧЕСКИЯ РАСТЕЖ

Василена Божидарова Рашкова

Университет за национално и световно стопанство
Email: vasilena.rashkova@unwe.bg

Резюме:

Въведение:
В съвременната икономическа среда развитието на отворената наука, разширяването на достъпа до отворени данни и навлизането на изкуствения интелект (ИИ) създават нови възможности за анализ на данъчните структури и тяхното отражение върху икономическия растеж. Въпреки наличието на солидна теоретична база, сегашните изследвания поставят акцент върху нови и специфични аспекти, касаещи дигитализацията на икономиката. Това предизвиква противоречия, свързани с качеството на данните, институционалните ограничения и етичните измерения на алгоритмичното менажиране. Тези тенденции обуславят и целта на настоящия доклад, а именно необходимостта от задълбочен анализ на ролята на отворената наука, ИИ и отворените данни във фискалната политика, както и от идентифициране потенциала и ограниченията им при възможността за тяхното приложение в практиката на публичните финанси.

Методи:
Научният труд представлява наративен преглед на литературата, насочен към обобщаване и интерпретация на съществуващите теоретични и проучвателни наблюдения по разглежданата тема. Източниците на информация включват научни публикации, доклади на международни организации, книги и монографии в областта на публичните финанси, икономическия растеж и дигиталната икономика. Обхватът на прегледа съдържа теории за икономическия растеж и данъчното облагане, изследвания за приложението на ИИ в публичния сектор, анализи на ролята на отворените данни и отворената наука. Извън обхвата му са чисто техническите разработки на ИИ алгоритми и казуси, ограничени до специфични национални контекстове без обобщена стойност.

Дискусия:
Най-съществения извод от прегледа е, че интеграцията на тези основни фактори представлява съществена трансформация на фискалната политика за по-ефективни, прозрачни и адаптивни данъчни системи. Тук се откроява и неизследвана част, подлежаща на бъдещо наблюдение като ефектите от отворените данни върху точността на макроикономическите прогнози.

Ключови думи: отворена наука, отворени данни, изкуствен интелект, данъчни структури, фискална политика, икономически растеж

ИЗПОЛЗВАНЕ НА ПЛАТФОРМИ, БАЗИРАНИ НА ГЕНЕРАТИВЕН ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ, ПРИ ИЗСЛЕДВАНИЯ В ОБЛАСТТА НА КОМУНИКАЦИИТЕ: ПРИЛОЖЕНИЕ В АНАЛИЗА НА НАЦИОНАЛНО-КУЛТУРНИ ОСОБЕНОСТИ В КОМУНИКАЦИЯТА НА ЕЛЕКТРОМОБИЛИ СЛЕД 2015 Г.

Кристиян Красимиров Начев

Нов български университет
Email: knachev27@gmail.com

Резюме:

Въведение:
Актуалното проучване представя значението на генеративния изкуствен интелект (ГИИ) в изследването на комуникацията на електромобили в България след 2015 г. Тази тема става все по-съществена вследствие на увеличаващото се значение на електрическата мобилност в общественото и публицистичното обсъждане и нуждата от съвременни методи за анализ на културно специфични форми на общуване.

Методи:
Приложен е мултидисциплинарен метод, съдържащ използването на ГИИ инструменти като Gemini, ChatGPT и Claude в три ключови фази: разработване на изследователски план; консолидиране, филтриране и анализ на информация, както и културно тълкуване. Разгледани са публикации в пресата, маркетингови инициативи и социалномедийни материали чрез специализиран и интерпретативен разбор.

Резултати:
Констатирано е, че комуникацията на електрически автомобили в България е многопластова и обхваща организационни, предприемачески и клиентски съобщения. Ключовите комуникационни особености са благоприятните ефекти върху околната среда, оптимално използване на финансови ресурси и иновационна репутация. ГИИ подпомага установяването на тези аспекти, благоприятства профилиране на медийни съобщения и показва културни характеристики във възприятията на аудиторията, в това число висока сензитивност към стойността на продуктите и целесъобразна стратегия по отношение на издръжливостта.

Дискусия:
ГИИ се налага като впечатляващо изследователско средство, което съчетава аналитична оценка с културно обяснение. Все пак са налични и бариери, касаещи достоверността на данните, ниската степен на културно разбиране и моралните дилеми. В резултат на това е препоръчително оперирането с ГИИ да е с цел подпомагане, а не като ключово средство в изследователската дейност.

Ключови думи: генеративен изкуствен интелект, електромобили, комуникация, културен анализ, България

СЕКЦИЯ „ДИГИТАЛНОТО СЪЩЕСТВУВАНЕ: ТРАНСФОРМАЦИЯ И РИСКОВЕ“

НАГЛАСИ НА РОДИТЕЛИ КЪМ ТЪРСЕНЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНА ПОДКРЕПА ПРИ ПРОБЛЕМНА УПОТРЕБА НА ЕКРАННИ УСТРОЙСТВА

Теодора Димитрова Христакиева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“
Email: teodora.hristakieva@gmail.com

Резюме:

Въведение:
През последните години бързото разпространение на персоналните електронни устройства в домашна среда започва да поражда все по-осезаеми притеснения. Те се отнасят както до прекомерната, така и до проблемната им употреба, особено сред децата в семейството.

Методи:
За целите на изследването е разработена и приложена авторска анкета, реализирана в онлайн формат. Тя е насочена към родители на ученици от първи до седми клас.

Резултати:
Получените данни от пилотното проучване подчертават необходимостта от професионална подкрепа при адресиране на родителските тревоги, свързани с продължителността и начина на използване на екранни устройства в домашни условия. В изследването са включени 102 респонденти от София.

Дискусия:
Анализът показва, че значителна част от родителите разпознават зависимостта към екранни устройства като съществуващ риск. Тези, които отчитат признаци на подобен проблем при децата си, са по-склонни да потърсят професионална помощ. Въпреки това, интернет остава водещ източник както за информация, така и за стратегии за самопомощ.

Ключови думи: прекомерна употреба на екранни устройства, интернет зависимост

ГЕЙМИНГ МИТОЛОГИЯТА КАТО НОВ ДОМ НА АРХЕТИПИТЕ. ПОКОЛЕНИЕТО АЛФА – ОТ ИНФОРМАЦИОННО КЪМ ИНИЦИАЦИОННО ОБРАЗОВАНИЕ

Румяна Веселинова Станева

Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“
Email: rumyana.staneva.phd@gmail.com

Резюме:

Въведение:
Настоящият доклад разглежда електронните игри като съвременна митологична среда, в която се формират и активират архетипни структури в колективното несъзнавано на Поколението Алфа. В контекста на дигитализацията на детството игровата среда се интерпретира като форма на колективно активно въображение. Целта на доклада е да анализира ролята на гейминг културата като пространство за преживяване на архетипни съдържания и да изведе последствията за съвременното образование.

Методи:
Докладът представлява наративен преглед на литературата, базиран на концепции от аналитичната психология, изследвания върху дигиталната култура и игровите среди. Анализирани са теоретични модели, свързани с архетипите, митологичните структури и тяхната трансформация в интерактивен контекст. На тази основа се предлага концептуален модел на „дигитални архетипни конфигурации“, включващ фигури като Аватара, Алгоритъма, Светостроителя и Перманентния герой.

Дискусия:
Показва се, че съвременните игри функционират като среда за психично преживяване, в която митологичните структури не само се репрезентират, но и се трансформират в достъпни модели още в ранна възраст. Игровата митология изпълнява функция на инициация, но остава незавършена поради липсата на символно завръщане и интеграция. Това поставя предизвикателства пред образователната система, която остава предимно информационно ориентирана. В заключение се аргументира необходимостта от преход към инициационно образование, което да интегрира преживяването, символното мислене и рефлексията.

Ключови думи: гейминг митология, архетипи, колективно несъзнавано, Поколението Алфа, инициационно образование

ЕКРАННАТА УПОТРЕБА И РЕГУЛАЦИЯТА НА УЧЕБНАТА ДЕЙНОСТ В ЮНОШЕСКА ВЪЗРАСТ

Антония Дачева Янакиева

Софийски университет „Св. Климент Охридски"
Email: antoniya_yanakieva@abv.bg

Резюме:

Въведение:
Настоящият доклад разглежда ролята на дигиталната среда в процесите на саморегулирано учене при юноши. В съвременните условия учебната дейност протича в контекст, в който екранната употреба е постоянно присъстваща и е част от организацията на учебната дейност. Целта на доклада е да анализира начина, по който дигиталната среда участва в процесите на саморегулация, като разглежда екранната употреба като фактор със значимо влияние върху управлението на ученето и в тази връзка поставя под въпрос достатъчността на количествените показатели като екранно време.

Методи:
Докладът има теоретичен характер и представлява наративен обзор на теоретични модели на саморегулираното учене и съвременни емпирични изследвания върху дигиталната употреба. Анализът обхваща подходи, които разглеждат средата като активен компонент в регулаторните процеси, както и изследвания върху ограниченията на количествените показатели за екранна употреба в учебни ситуации.

Дискусия:
Анализът показва, че разглеждането на дигиталната употреба чрез количествени показатели като екранно време е недостатъчно за разбиране на процесите на саморегулация. Това очертава възможности за разработване на по-прецизни изследователски инструменти, ориентирани към поведенческите прояви на екранната употреба при юноши.

Ключови думи: саморегулирано учене, екранна употреба, дигитална среда, юношество, учебна дейност, саморегулация

ЕВОЛЮЦИЯ НА ХАБИТУСА В ДИГИТАЛНОТО МИЛИО: КОНЦЕПТУАЛНИ РАМКИ И ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ ДЕФИЦИТИ В БЪЛГАРСКИЯ КОНТЕКСТ

Явор Иванов Мерджанов, Йорданка Благомирова Сестримска

Медицински университет – Варна, Университет за национално и световно стопанство
Email: Yavor.Merdzhanov@mu-varna.bg

Резюме:

Въведение:
Концепциите за хабитус и социално милио, разработени от Пиер Бурдийо, предоставят утвърдена теоретична рамка за анализ на устойчивите социални практики и тяхното възпроизводство в различни социални полета. С масовото навлизане на информационно-комуникационните технологии в ежедневието изследователи като Ignatow (2017), Robinson (2017) и Lutz (2016) адаптират тези концепции към дигиталния контекст, въвеждайки понятията „дигитален хабитус" и „дигитално социално милио" като аналитични инструменти за разбиране на диференцираното участие на индивидите в онлайн пространството. Въпреки наличието на сравнително добра инфраструктурна база, България остава слабо изследвана по отношение на качествените измерения на дигитализацията. Данните на Националния статистически институт (2025) и Европейската комисия (2026) документират степента на интернет покритие в градски и селски райони, интензитета на използване и разпределението по възрастови групи, но са основно количествени. Ефектите от дигиталното използване и трансформацията на навиците остават недостатъчно изследвани в националния контекст. В условията на ускорена дигитализация се променя не само поведението, но и самият хабитус, като дигиталното милио пренарежда възприятията за време, внимание и социалност, в резултат на което се трансформира и самият индивид, в неговите когнитивни модели и начини на участие в социалния живот.

Методи:
Настоящият доклад прави литературен обзор на международните изследвания в областта на дигиталния хабитус и дигиталното социално милио и ги съпоставя с наличните данни за България.

Дискусия:
Анализът показва, че съществуващите количествени данни, макар и информативни по отношение на инфраструктурата и интензитета на използване, не улавят начина, по който индивидите изграждат и трансформират своите дигитални практики в условията на ускорена дигитализация. Въз основа на това, обзорът очертава конкретни изследователски въпроси, чието разработване би запълнило съществуващата празнота в българския контекст.

Ключови думи: хабитус, социално милио, дигитализация, дигитални неравенства, България

ИЗМЕРВАНЕ НА НИВАТА НА РИСКОВ ХАЗАРТ В РАЗЛИЧНИ СТРАНИ ЧРЕЗ PROBLEM GAMBLING SEVERITY INDEX (PGSI - FERRYS & WYNNE, 2001) - СИСТЕМАТИЧЕН ПРЕГЛЕД НА СЪЩЕСТВУВАЩИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

Йоан Веселинов Запрянов

Софийски университет "Св. Климент Охридски“
Email: yoan.zapryanov@gmail.com

Резюме:

Въведение:
Индустрията на онлайн хазарта изживява икономически възход, който води до нанасянето на сериозни щети над големи прослойки от населението в различни страни. Милиони хора по светаимат зависимост към онлайн хазарт (Cabral et al., 2025), като основна причина за това е лесният достъп до залагания чрез смартфони (James et al., 2017).

Методи:
Настоящето проучване предлага систематичен преглед на съществуващи изследвания от различни страни по света, които използват индекса за измерване на проблемно залагане (Problem Gambling Severity Index, PGSI), една от най-популярните скали за оценка на рисковото поведение сред населението (Holgraves, 2009), първоначално създаден като индекс за измерване на хазартната зависимост в Канада (Ferrys & Wynne, 2001).

Резултати и дискусия:
Резултатите от проучвания в държави като Ирландия, Финландия, Австралия и други показват, че в някои случаи двуцифрен процент от хората, участващи в тях, могат да бъдат категоризирани като хазартно зависими. Различните проучвания привеждат и допълнителни данни, като разлики в рисковото поведение сред хора, които залагат само във физически зали, само онлайн и такива, които залагат смесено. Систематичният преглед на световната литература ще помогне за създаването на бъдещо проучване с фокус върху България.

Ключови думи: хазарт, хазартна зависимост, онлайн хазарт, Problem Gambling Severity Index

МЕЖДУ АВТЕНТИЧНОСТ И ИДЕАЛИЗАЦИЯ: УПРАВЛЕНИЕ НА ВПЕЧАТЛЕНИЯТА В ОНЛАЙН ПРОФИЛИТЕ ЗА ЗАПОЗНАНСТВА

Ема Александрова Ангелова

Софийски университет „Св. Климент Охридски"
Email: emaangelova.edu@gmail.com

Резюме:

Въведение:
Онлайн запознанствата са се превърнали в най-често срещания метод за откриване на партньор. Създаването на профил в приложение за запознанства е първата и често решаваща стъпка в този процес. Онлайн профилът служи като своеобразна „витрина" на потребителя и може да определи дали взаимодействието между двама души ще се осъществи още преди те да са комуникирали директно. Целта на настоящия доклад е да анализира стратегиите за самопредставяне и ролята на идеализираното представяне и измамата при конструирането на профили в онлайн дейтинг платформи.

Методи:
Докладът използва подход на наративен преглед на научната литература. Анализирани са ключови качествени и количествени емпирични изследвания върху самопредставянето и измамата в онлайн дейтинг среда, включително работи на изследователи като Heino, Ellison, Gibbs, Toma, Hancock и Whitty. Като теоретична рамка ще послужи двуфакторният модел за управление на впечатленията на Mark Leary и Robin Kowalski (1990), който разглежда самопредставянето като процес, включващ мотивация за управление на впечатленията и конструкция на желания социален образ.

Дискусия:
Данните подкрепят теоретичната перспектива за самопредставянето като стратегически процес, при който потребителите разчитат по-скоро на селективно представяне, отколкото на откровена измама. Наблюдава се тенденция към представяне на „възможното" или „идеализираното" Аз, като същевременно се запазва стремеж към определено ниво на автентичност. Мотивационните фактори и социалните очаквания, разгледани в рамките на теоретичния модел на Leary и Kowalski (1990), насочват процеса на конструиране на дигиталната идентичност. Тези резултати допринасят за по-задълбоченото разбиране на психологическите механизми на онлайн дейтинга. Систематизацията и анализът им улесняват достъпа до знание за онлайн взаимоотношенията и могат да послужат като основа за бъдещи изследвания.

Ключови думи: самопредставяне, управление на впечатленията, онлайн дейтинг, дигитална идентичност, идеален Аз, измама

СЕКЦИЯ „ОСНОВИ НА ПСИХОЛОГИЯТА И ПСИХОАНАЛИЗАТА“

ДИНАМИЧНА ВАЛИДНОСТ В ПСИХОДИАГНОСТИКАТА: ГРАНИЦИ НА ЕДНОКРАТНАТА ОЦЕНКА

Александра Маева Бонева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“
Email: aleksandra.m.boneva@gmail.com

Резюме:

Въведение:
Психодиагностичната практика обикновено интерпретира резултатите от изследването като достатъчно надеждна основа за извод за по-устойчиви характеристики на функционирането. Изследванията върху невропластичността и ефектите от повторното тестване обаче показват, че част от когнитивните показатели се изменят под влияние на обучение, стрес, възстановяване и адаптация. Целта на доклада е да анализира кога еднократната оценка е недостатъчна за по-дълбок психодиагностичен извод.

Методи:
Докладът е теоретичен и представлява наративен преглед на литературата с концептуална насоченост върху валидността на психологическата оценка, невропластичността, практиковите ефекти и повтаряемото когнитивно изследване. Съпоставят се класически подходи към валидността с данни за динамиката на когнитивното функциониране.

Дискусия:
Предлага се понятието „динамична валидност“ като рамка за разграничаване между стабилна характеристика, преходно състояние и адаптивна промяна. Формулират се критерии, при които интерпретацията следва да остане условна: наличие на интензивно обучение или рехабилитация, висок текущ стрес, значим преход в средата, несъответствие между източниците на данни и вероятни тренировъчни ефекти. Докладът аргументира, че валидността на психодиагностичния извод трябва да се оценява не само спрямо инструмента, но и спрямо времето, контекста и вероятността за промяна.

Ключови думи: психодиагностика, валидност, невропластичност, еднократна оценка, интерпретация

НАГОННО РАЗПЛИТАНЕ, ДЕЗАФЕКТАЦИЯ, АВТОУСПОКОЯВАНЕ: ТРИ КООРДИНАТИ ЗА ПСИХОАНАЛИТИЧНО РАЗБИРАНЕ НА АДИКТИВНИЯ АКТ

Валентин Събев Събев

Софийски университет „Св. Климент Охридски"
Email: vsybev@gmail.com

Резюме:

Въведение:
Настоящата статия предлага теоретичен анализ на някои схващания за адиктивния акт от перспективата на съвременните френски психоаналитични традиции. Разглеждат се три взаимосвързани метапсихологични координати: нагонно разплитане, дезафектация и автоуспокояване като концептуални инструменти за разбиране на психичната икономика, при която инкорпорирането на субстанцията замества провалилата се психична преработка.

Методи:
Статията представлява наративен теоретичен обзор на класически и съвременни разработки в рамките на тази традиция. Анализът проследява концептуалната верига от операторското функциониране и есенциалната депресия, през загубата на капацитета за репрезентация, до адиктивния акт като автоуспокояващ похват.

Дискусия:
Адиктивният акт се концептуализира като екстернализиран заместителен похват, компенсиращ обедняването на предсъзнаваното и провала на автоеротичната регулация. В условията на нагонно разплитане и дезафектация субстанцията заема функционалното място на липсващата вътрешна способност за модулиране на възбудата. Статията аргументира, че адиктивният акт споделя обща икономическа логика с процесите на соматизация, доколкото и двете представляват директно разтоварване при състояния на радикален дефицит на ментализация.

Ключови думи: психоанализа, психосоматика, адиктивен акт, нагонно разплитане, дезафектация, автоуспокояване

ЕМОЦИЯТА КАТО ПРОБЛЕМ ПРЕД ЕКЗИСТЕНЦИАЛНАТА ПСИХОАНАЛИЗА

Мария Йонкова Георгиева

Пловдивски университет "Паисий Хилендарски"
Email: mariageorgieva@uni-plovdiv.bg

Резюме:

Въведение:
Емоциите и чувствата заемат централно място в човешкото съществуване, но в контекста на модерността се превръщат в проблем. Настоящото изследване разглежда емоциите като проблем пред екзистенциалната психоанализа, като се опира на изначалната точка, от която можем да разбираме емоциите – тяхната неврофизиологична основа.

Методи:
Анализът се базира на вътрешнофизиологичните основи на емоциите, като целта е да надградим тази линия и, използвайки философията и психоанализата, да предложим нов начин, по който да възприемаме емоциите в контекста на модерността. Прилагайки обзор на научна концепция, целя да покажа, че съществува метод, предлагащ преосмисляне на емоциите и чувствата, като по този начин се създава дискусия около проблемите около тях, пораждащи се в модерността – отчуждение, загуба на смисъл и дори прекъсване на връзката с Другия.

Дискусия:
В настоящата част се представят основните аспекти от екзистенциалната психоанализа – метод, предложен от Жан-Пол Сартр в „Битие и нищо“. Акцентът е поставен върху разграничението между емоциите и чувствата , както и по какъв начин методът на Сартр ще предложи преосмисляне на емоциите в контекста на модерността. Откроени са слабо засегнати аспекти, които целят да покажат, че е необходимо по-прецизно разграничение между понятията чувства и емоции в контекста на нарастващи глобални последици от загърбването на споменатите феномени. В заключение се подчертава значимостта на екзистенциалната психоанализа, но и възможността чрез нея да се предложи преосмисляне на емоциите и чувствата в контекста на модерността.

Ключови думи: емоция, чувство, екзистенциална психоанализа, Жан-Пол Сартр

СВОБОДАТА КАТО ЕКЗИСТЕНЦИАЛНО ПРЕЖИВЯВАНЕ В СЪВРЕМЕННИЯ СВЯТ: ПСИХОЛОГИЧЕСКИ И ЛИНГВИСТИЧНИ АСПЕКТИ

Георги Николов Шишманов

Софийски университет „Св. Климент Охридски"
Email: gshishmanov@abv.bg

Резюме:

Въведение:
Проблемът за свободата остава фундаментален в контекста на турбуленциите в съвременните глобални процеси и социално отчуждение. В съвременната епоха, белязана от глобална несигурност, дигитална трансформация и размиване на традиционните ценностни системи, понятието за свобода престава да бъде просто философска категория и се превръща в екзистенциално предизвикателство. Целта на съобщението е да изследва свободата като вътрешно екзистенциално преживяване, анализирайки връзката между психологическата зрялост, личната автономия и езиковите измерения на понятието.

Методи:
Настоящият теоретичен обзор на литературата е направен през погледа на Критическата психология на екзистенциалните преживявания на проф. Людмил Георгиев. Използвани са сравнителен анализ и интерпретативен подход към идеите на ключови мислители (Е. Фром, В. Франкъл, С. Киркегор, Р. Мей). Лингвистичният анализ се фокусира върху етимологията на лексемата „свобода" в славянските и индоевропейските езици, както и върху семантиката на екзистенциалния глагол „съм", за да се изведат априорните значения на свободата като „истинност" и „принадлежност на себе си".

Дискусия:
Анализът разкрива, че свободата е възможна единствено като индивидуално преживяване, което трансформира личността от инфантилност към зрялост чрез акта на поемане на отговорност. Извежда се екзистенциалната трихотомия „истина–свобода–автономия", където автономията е практическо проявление на вътрешната свобода. Заключението акцентира върху това, че бягството от свободата е породено от първичен страх, който в крайни форми се проявява като елефтерофобия. Насоките за бъдещи изследвания сочат към проучване на клиничните аспекти на този страх в дигиталната ера.

Ключови думи: свобода, екзистенциално преживяване, критическа психология, лична автономия, етимология, страх от свободата.

БИХЕЙВИОРИЗМЪТ – ПРЕДСТАВИТЕЛИ, ВИЖДАНИЯ И ТЕХНИТЕ ПРИНОСИ

Росица Пенчева Пенчева

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“
Email: r_pencheva@abv.bg

Резюме:

Въведение:
Историческото развитие на различните научни области е предпоставка за анализи и оценки. Тяхното познаване води до изводи, които допринасят за постигането на редица научни и приложни приноси. Еволюцията на психологията като наука се свързва с възникването и развитието на различни психологически школи: „Структурализъм“, „Функционализъм“, „Бихейвиорризъм“, Гещалтпсихология“, „Психоанализа“, „Хуманистична школа“, „Конгнитивна школа“. Целта на доклада е да се анализират и оценят идеите на представителите на бихевиоризма и техният принос за развитието на психологията.

Методи:
Представеният обзор на бихевиоризма, като своеобразен етап в развитието на психологията, акцентира върху нейната бихейвиористична ориентация. За постигане на поставената цел са използвани различни подходи и методи. Изследването се основава на историческия и системния подход. Анализират се основните етапи, свързани с развитието на Бихевиоризма (класически бихейвиоризъм, необихейвиоризъм и социален бихейвиоризъм) и се прави синтезиран преглед на идеите на техните представители. Използването на индуктивни и дедуктивни методи води до обобщения, свързани не само с приносите на бихейвиористите за развитието на психологията като научна област, но и на други научни направления – мениджмънт, педагогика, социология, икономика, техническите и философските науки.

Дискусия:
Изследването на Бихейвиоризма, като психологическа школа, води до изводи относно приносите на нейните представители за развитието на психологията като научна област. Те могат да се превърнат в основа за развитие на нови научни теории, концепции и изследователски изследвания.

Ключови думи: бихейвиоризъм, представители, виждания, приноси

СЕКЦИЯ „ФАКТОРИ НА РАЗВИТИЕТО В ДЕТСКО-ЮНОШЕСКА ВЪЗРАСТ"

ВРЪЗКА МЕЖДУ УМЕНИЕТО ЗА КАТЕГОРИЗАЦИЯ И ЕКЗЕКУТИВНИ ФУНКЦИИ ПРИ 5-ГОДИШНИ ДЕЦА

Ваня Пламенова Димова
Нов български университет
Email: vvelikova43@gmail.com

Резюме:

Въведение:
Връзката между екзекутивните функции и умението за категоризация е установена в предишни изследвания (Zelazo et al., 2003; Rabi & Minda, 2014; Owen & Barnes, 2019), но в литературата не се срещат подобни с българска извадка. Възрастта около 5 години е критичен период, в който се наблюдава интензивно развитие и на двата когнитивни процеса. Установяването на връзка между тях би допринесло както за теоретичното разбиране на когнитивното развитие, така и за практическото приложение в образованието и ранната диагностика на обучителни затруднения.

Методи:
Участниците в изследването са 1359 деца на средна възраст 66 месеца. Емпиричното изследване е проведено с уеб базирана батерия за измерване на когнитивното развитие на 5-годишни деца, създадена в лабораторията по детско развитие на Нов български университет. Тя включва 6 скали, три от които са потискане, работна памет и умение за категоризация.

Резултати:
За обработка на данните е използван двустранен корелационен тест. Корелацията между скала категоризация и скала екзекутивни функции е умерена и статистически значима (r=.445**; p<0.001). Допълнително са проверени и отделните корелации с потискане и работна памет. Корелацията на умението за категоризация с потискане е умерена и статистически значима (r=.436**; p<0.001), а с работната памет е слаба и статистически значима (r=.264** ; p<0.001).

Дискусия:
Резултатите от изследването потвърждават хипотезата, следват бъдещи изследвания, които да установят вида на връзката между двете когнитивни способности.

Ключови думи: когнитивно развитие, категоризация, екзекутивни функции

ВЪТРЕШНОГРУПОВИ ВЗАИМОВРЪЗКИ МЕЖДУ АУТИСТИЧНИЯ ФЕНОТИП И ПРАГМАТИЧНАТА РЕЧЕВА РЕАЛИЗАЦИЯ В ДЕТСКА ВЪЗРАСТ (ДАННИ ОТ ПИЛОТНО ИЗСЛЕДВАНЕ)

Борислава Славева Стоянова-Александрова

Югозападен университет „Неофит Рилски"
Email: hbh2@abv.bg

Резюме:

Въведение:
Комуникативните нарушения са ключов маркер при разстройствата от аутистичния спектър (РАС), но общата тежест на състоянието често не обяснява индивидуалните речеви дефицити. Настоящото изследване проучва взаимовръзката на специфични характеристики от широкия аутистичен фенотип с развитието на прагматичната речева реализация.

Методи:
Изследването прилага вътрешногрупов корелационен дизайн върху клинична извадка от 42 деца (на възраст 4–8 години) с поставена диагноза РАС и малка част със съмнения за РАС. Аутистичните черти са диференцирани чрез скрининговия въпросник AQ-Child, а функционалните прояви на спонтанна реч в естествена среда са отчетени чрез скалата за езиково развитие (Communication Domain) от батерията DAYC (информантски бланки за родители/обгрижващи). Приложен е корелационен анализ на Пирсън.

Резултати:
Специфичният анализ на субскалите доказва емпирично, че дефицитът в символното мислене (въображение) функционира като най-значимия корелат за срив в прагматичната комуникация ($r = -.435$, $p < .01$), докато общата тежест на симптоматиката ($r = .016$, $p > .05$) и сензорно-когнитивните маркери (внимание към детайли) ($r = .168$) нямат такова значимо отношение към функционалната комуникация в настоящата извадка.

Дискусия:
Получените резултати обосновават необходимостта от методологично диференциране между механичната речева продукция и прагматично ориентираната спонтанна езиково-речева реализация, постигаща ефекта на функционалната социална комуникация. Установяването на взаимовръзката между въображението и нарушенията в прагматичната речева реализация при РАС подсказва възможности за тяхното терапевтично повлияване. Изводите имат пряко значение за практиката, сочейки, че терапевтичните интервенции при деца с комуникативни затруднения не следва да се фокусират изолирано върху вербалната продукция (механичното заучаване на думи), а да интегрират активно ролята на символната и социално-ролева игра.

Ключови думи: разстройства от аутистичния спектър, социална комуникация, въображение, социално-ролева игра, AQ-Child, DAYC

ОБУЧИТЕЛНИ ЗАТРУДНЕНИЯ И НАРУШЕНИЯ ВЪВ ВЪЗПРИЯТИЕТО ПРИ УЧЕНИЦИ ОТ НАЧАЛЕН ЕТАП: БЪЛГАРСКО ИЗСЛЕДВАНЕ

Евгения Симеонова Куцарова

Медицински университет – София
Email: evgenia_simeonova@yahoo.co.uk

Резюме:

Въведение:
През последното десетилетие се наблюдава нарастваща честота на обучителни затруднения и нарушения във възприятията при деца в начален етап (1–4 клас), както в България, така и в международен контекст. Данни от популационни изследвания показват увеличение от 7.86% (2016 г.) до 9.15% (2023 г.), което подчертава значимостта на проблема като обществено и здравно предизвикателство. Това налага необходимостта от по-добро ранно разпознаване и интервенция. Целта на изследването е да се анализират честотата и разпознаването на обучителните затруднения сред ученици, както и подготовката на преподавателите за работа с тях.

Методи:
Проведено е емпирично количествено изследване сред 100 преподаватели от начален етап в 5 училища в гр. София. Данните са събрани чрез анкетно проучване и обработени със статистически методи за описателен анализ.

Резултати:
Установява се значително разпространение на обучителни затруднения, като най-често срещани са нарушения на вниманието (ADHD), езиково-говорни нарушения, нарушения на паметта, дислексия, дискалкулия и дисграфия. Над 50% от преподавателите съобщават за недостатъчна подготовка за разпознаване на тези състояния. Налице са пропуски в ранната диагностика и интервенция .

Дискусия:
Резултатите потвърждават хипотезата за нарастваща честота на обучителните затруднения и недостатъчна готовност на педагогическите кадри. Това съответства на съвременните научни данни и подчертава необходимостта от подобряване на квалификацията на учителите и въвеждане на ефективни механизми за ранно откриване. Практическото значение на изследването се изразява в необходимостта от образователни политики и интервенции, насочени към подкрепа на децата и учителите.

Ключови думи: обучителни затруднения, възприятие, начален етап, ADHD, дислексия, учители

ДЕФИНИЦИЯ И КЛАСИФИКАЦИЯ НА СПЕЦИФИЧНОТО АРТИКУЛАЦИОННО НАРУШЕНИЕ РОТАЦИЗЪМ

Мартина Станчева Димова

Нов български университет
Email: mdimova@nbu.bg

Резюме:

Въведение:
Ротацизмът е вид специфично артикулационно нарушение, което засяга учленението на алвеолния вибрантен звук /r/. Артикулационните нарушения са сред най-разпространените комуникативни нарушения в детска и зряла възраст и съставят голям процент от случаите в логопедичните кабинети. Те повлияват негативно социалното, академичното и професионалното развитие на засегнатите индивиди. От водещо значение е познаването на теоретичните аспекти, класификацията и основните симптоми на нарушението, за провеждане на диагностика и терапия. Целта на доклада е да бъде представена дефиниция на специфичното артикулационно нарушение, да бъдат определени симптомите му, да бъдат представени няколко класификационни системи, с акцент върху видовете ротацизъм.

Методи:
Настоящият доклад представлява несистематичен преглед на литературата. Той включва ключови трудове в областта на логопедията на български и английски език. Разгледани са основни теоретични модели за българската логопедия, наръчници, специализирани класификации на английски език. Не са взети предвид артикулационни нарушения следствие от други състояния.

Дискусия:
Познаването на теоретичната рамка, класификацията и симптомите на специфичните артикулационни нарушения е основно изискване към логопедите, тъй като пряко повлиява диагностичната и терапевтичната практика. Бяха разгледани наръчниците Диагностичен и статистически наръчник (ДСН-5, 2013), Международен класификатор на болестите (МКБ-10, 2010) и Международната класификация за функционирането на човека, уврежданията и здравето (МКФУЗ, 2001); медицинския и лингвистичен модел, чиято интеграция създава съвременната българска класификация; и три англоезични класификации – Speech Disorders Classification System (Shriberg, 2010), Model for Differential Diagnosis (Dodd, 2005) и Psycholinguistic Framework (Stackhouse, Wells, 1997). Беше представена класификация по вид и брой на фонетичните групи, както и водещите грешки (липси, замени и изопачавания) с фокус върху класификацията на ротацизъм.

Ключови думи: специфично артикулационно нарушение, артикулация, говор, говорни нарушения, ротацизъм, нарушена артикулация

ОТНОШЕНИЯТА ВТОРИ РОДИТЕЛИ – ДЕЦА В КОНТЕКСТА НА РЕКОНСТИТУИРАНИТЕ СЕМЕЙСТВА

Анна Ангелова Петрова

Институт за изследване на населението и човека – БАН
Email: aanpetr5@gmail.com

Резюме:

Въведение:
Реконструираните семейства представляват нарастващ социален феномен, свързан с промени в семейната структура вследствие на развод, раздяла или повторен брак. Отношенията между втори (доведени) родители и деца са ключов аспект на семейното функциониране, изискващ адаптация на индивидуално и на системно ниво. Обзорът разглежда тези взаимоотношения през призмата на съвременни теоретични подходи. Особено внимание се отделя на процеси, като: формиране на доверие, изграждане на родителски авторитет, преодоляване на конфликтните отношения. Съществуващата литература показва, че децата в реконструирани семейства са изправени пред специфични предизвикателства, свързани с емоционална несигурност и необходимост от адаптация към нови семейни роли. Целта е да се систематизират основните фактори, които определят качеството на отношенията между втори родители и деца и тяхното влияние върху психологическото благополучие и поведенческата адаптация.

Методи:
Използван е качествен и количествен анализ на съществуващи емпирични изследвания, включително систематични прегледи и мета-анализи, посветени на реконструираните семейства. В анализа са включени проучвания, изследващи връзката между качеството на взаимоотношенията втори родител – дете и различни показатели за развитие на детето. Използван е сравнителен подход между различни типове семейства, като са отчетени модериращи променливи, като възраст на детето и социален контекст. Аналитичният подход позволява интеграция на резултатите от различни изследователски дизайни, с цел извеждане на обобщени закономерности и теоретични изводи.

Дискусия:
Качеството на взаимоотношенията между втория родител и детето са водещ фактор за адаптацията на подрастващите. Конфликтите и неяснотата на ролите увеличават риска от поведенчески и емоционални затруднения, а ясните граници и ефективната комуникация са защитни фактори.

Ключови думи: реконструирани семейства, втори родители, семейна динамика, комуникация, психологическо благополучие, поведенческа адаптация

ИНСТИТУТ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО И ЧОВЕКА
ИИНЧ

ИСТОРИЯ НА НАЦИОНАЛНАТА ШКОЛА ЗА ДОКТОРАНТИ И МЛАДИ ИЗСЛЕДОВАТЕЛИ В СОЦИАЛНИТЕ НАУКИ

Началото на **Националната школа за докторанти и млади изследователи в социалните науки** е поставено през 2001 г., първоначално като форум за докторанти и млади изследователи в областта на психологията, но още в третото си издание тя се провежда в мултидисциплинарен формат. През годините Школата се доказва като форум, даващ възможност на младите учени в страната да обменят своите научни идеи, мнения и резултати в интердисциплинарна среда. Обединяването на познанието и изследователските перспективи на различните научни области дава възможност за постигане на по-комплексни цели и за надграждане постиженията на отделните дисциплини. Мултидисциплинарният формат позволява генерирането на ефективни и практически приложими решения в областта на социалните науки, които подчертават връзката между труда на младите изследователи и конкретните ползи за обществото.

Школата е отворена за докторанти и млади изследователи в областта на социалните науки като психология, демография, социология, социални дейности, социална медицина и обществено здраве, антропология, политически науки, културология, етносоциални изследвания, икономика, управление и администрация, комуникации и медийни изследвания, социално-икономическа география и всички други интердисциплинарни полета на изследване на човека и обществото.

В много от своите издания Школата включва лекции от утвърдени изследователи и специалисти. Някои от лекциите са с образователен фокус и предоставят ценна информация и насоки за дейността на изследователя в областта на статистическия анализи на данни, изготвянето на проектни предложения, публикуването и комуникирането на научни резултати. Други лекции представят научни разработки и резултати по актуални научни теми в областта на социалните науки.

Школата е високо ценена от участниците с възможностите, които предоставя за споделяне на научните търсения и резултати, за повишаване на знанията и компетентностите, свързани с изследователската дейност, за дискусии с колеги и единомишленици, за създаване на контакти и професионални мрежи. Непринудената атмосфера, интригуващите теми и начинът на провеждане на Школата я правят предпочитана от много млади изследователи и докторанти.

През годините директори на Школата са проф. дн. Антоанета Христова, проф. дн. Маргарита Бакрачева, проф. д-р Катя Стойчева и доц. д-р Анна Александрова-Караманова. В периода 2012-2019 г. научен секретар на Школата е доц. д-р Зорница Тоткова.

През последните 25 години Школата е проведена общо 17 пъти.

През 2019 г. XI-та Национална школа поставя нови насоки в работата си. Засилва се фокусът върху обучителния и лекционен характер на събитието и се поставя началото на нова научна поредица „Сборник доклади на Националната школа за докторанти и млади изследователи в социалните науки“, където участниците могат да публикуват научните си доклади.

Първата Школа по психология за докторанти и млади изследователи *„Съвременната психология и развитието на човека“* е проведена на 11 и 12 май 2001 г. от Института по психология на БАН в София. В школата участие взимат 32-ма докторанта по психология и млади изследователи. Основен извод след закриването на Първата национална школа е, че съществува „глад“ за поддържане на научни и колегиални контакти в психологичната гилдия на младите изследователи. Участниците високо оценяват възможностите, които Школата дава в няколко насоки: възможност да установяват лични контакти помежду си, да споделят своите виждания и търсения и не на последно място, възможност за публикуване на материал, свързан с разработваната от тях тема.

Втората Школа за докторанти и млади изследователи в областта на психологията *„В пъзела на съвременната психология“* е проведена на 13 и 14 май 2005 г. Институтът по психология на БАН я организира като продължение на инициативата, която да се превърне в традиция. Участие в школата заявяват 45 души, 42 от които докторанти от страната и 3 представители от чужди университети. Съществен резултат от Школата е възможността на участниците да представят доклади и свободно да дискутират и обменят своите мнения, теоретични и емпирични интереси. Материалите, представени на Школата, се публикуват в специални броеве на списание „Психологични изследвания“, издавано от Института по психология на БАН.

Третата Национална школа *„Социалните науки за запазване и развитие на националната общност“* – проведена на 12 и 13 май 2008 г. – разширява рамката и включва във фокуса си докторанти и млади изследователи в областта на социалните науки, като отделя специално внимание върху приложимостта на резултатите и търсенето на практическите измерения на изследователските проблеми. Данните и тенденциите, представени от участниците, намират широк медиен отзвук. Школата завършва с пресконференция на тема „Има ли гиа младите учени и има ли какво да кажат за случващото се в националната общност?“, което дава възможност за заявяване на потенциала на участниците да се включат активно в социално значими сфери. Основен извод е провеждане на Школата ежегодно, поради необходимостта от подобна платформа.

Четвъртата Национална школа за докторанти и млади изследователи *„Социалните науки в подкрепа на практиката“* продължава традицията на търсене на по-тясната връзка между науката и практиката и популяризиране на резултатите. Школата е проведена от Департамент „Психология“ на Институт за изследване на населението и човека – БАН на 12 май 2011 г. в София, с участието на 37 докторанти и млади изследователи. Обособени са следните

секции: Предизвикателствата пред социалните науки; Личностно развитие и социална среда; Психоаналитични практики и ритуали; Организационна култура, развитие и промяна; Медии и виртуално пространство. Участниците споделят опита и търсенията си в тези актуални области, които покриват различни аспекти на практическата приложимост на социалните науки. Представените доклади и от тази Школа привличат вниманието на медиите и обществеността.

Петата Национална школа за докторанти и млади изследователи ***„Социалните науки и ролята им в преодоляването на различен тип кризи"*** е организирана на 17 и 18 май 2012 г. и е издържана в същата линия на търсене на възможности за утвърждаване и популяризиране на мястото на социалните науки. Общо 33 докторанти и млади изследователи от страната се събират за обсъждане на възможните решения, предлагани от сферите, в които имат професионален интерес. Докладите са групирани в 5 модула: Психология и практика; Виртуална реалност в съвременните социални отношения; Културна специфика на социалните кризи; Социални и професионални проблеми в кризисни ситуации; Връзки с обществеността в социална криза. Атмосфера на интердисциплинарно сътрудничество на различни специалности е запазена и продължена. Именно това прави Школата пресечна точка за представители на изследователски институции от цяла България. Акцент е приложимостта и практическите подходи, които са в помощ за решаване на актуалните проблеми и подчертават значението и ролята на науката за поддържане на общество, основано на знанието. Включени са и две лекции, които са от интерес за работата на младите специалисти: „Как да комуникираме научни резултати за медии?" и „Академична уебкомуникация".

Шестата Национална школа за докторанти и млади изследователи е проведена на 22 май 2013 г. в рамките на юбилейната научна конференция ***„Човекът във фокуса на актуални психологични изследвания"*** и включва участието само на психолози. Дискутираните теми са: Психология на личността и развитието; Подходи и методи за изследване на социалната среда; Психично здраве; Организационна психология. Националната школа е проведена като съпътстващо събитие към организираната от ИИНЧ кръгла маса на тема „Перспективи пред младите психолози".

Седмата Национална школа за докторанти и млади изследователи ***„Кризисни тенденции и перспективи за развитие през погледа на социалните науки"*** регистрира 61 участника, представители на различни институции и дисциплини от университети и изследователски институти. Школата е проведена на 15 май 2014 г., а обособените теми са: Икономически, социални и индивидуални изражения на кризата; Развитие, обучение и предложения за подобряване на образователната и социалната среда; Влияние на медиите; Формиране на социални нагласи; Организационно поведение във връзка с кризисните тенденции; Личността в критични ситуации. Определени са широки граници за търсене на допирните точки между научните направления и генериране на ефективни и практически приложими решения в областта на социалните науки.

Осмата Национална школа *„Нагласи към различията и влиянието им върху обществените процеси“* е проведена съвместно с кръгла маса на тема ***„Индивидуални и групови различия - значими поведенчески ефекти“*** на 28 май 2015 г. в София. В школата участие взимат 38 докторанти и млади изследователи. Представените доклади обрисуват широк спектър от индивидуални и междугрупови различия и тяхното отражение върху поведението на индивида, групата и обществената практика. И в този формат докторанти и млади изследователи от различни дисциплини и академични институции разменят идеи и възможности за работа по бъдещи съвместни проекти. Като нова традиция са въведени награди в три категории, в които участниците сами се номинират и избират – за най-задълбочен, най-атрактивно поднесен и най-перспективен като тема на изследване доклад.

Деветата Национална школа *„Междуличностни и междугрупови интеракции във всекидневния живот“* е проведена като част от **VII Международна конференция на Европейското общество за изучаване на символния интеракционизъм *„Интегриране на традициите на интеракционизма: Изграждане на теоретични, методологични и дисциплинарни мостове в изучаването на всекидневния живот“*.** Школата е проведена през м. юли 2017 година в с. Топола, Варненска област, и в нея участие взимат 40 докторанти и млади изследователи. В дните на конференцията докторантите успяват да чуят лекциите на учени от световна величина като проф. Гари Файн, проф. Джоузеф Котарба, проф. Лорън Лангман. Част от докторантите и младите изследователи взимат участие и в проведените уъркшопи и така успяват да установят много и нови познанства с колеги от цял свят.

Десетата Юбилейна национална школа *„Подходи и методи на изследване в обществените науки – емпирични илюстрации“* е проведена на 30 и 31 май 2017 г. Събитието отново съпътства организираната от Департамент „Психология“ на ИИНЧ кръгла маса на тема ***„Психично благополучие на човека – фактори на влияние“*** и събира докторанти и млади учени от различни направления. Общо 21 изследователи от страната се включват в събитието, представяйки и обсъждайки своите възгледи и търсения в областите на техния научен интерес. Докладите са групирани в 3 модула: Изследователски методи в социалните науки; Личностно развитие – възрастова перспектива; Себерегулация и адаптация към средата. Включени в програмата са и две лекции: „Регресионни подходи за анализ на данни: медиация и модерация“ и „Изготвяне на проектни предложения“.

Единадесетата Национална школа за докторанти и млади изследователи в социалните науки *„Социалните процеси като предизвикателство за индивида и общностите“* бе посветена на 150 годишнината на Българската академия на науките и се проведе от 24 до 26 октомври 2019 г. в София. Домакин на школата бе Домът на учения - БАН, а тържественото закриване и връчване на наградите на най-добре представителите се участници се състоя в зала „Проф. Марин Дринов” на БАН. Общо 36 докторанти и изследователи от страната се включиха в събитието, представяйки и обсъждайки своите възгледи и търсения в областите на техния научен интерес: психология, логопедия, журналистика, право, социология, реторика, политология, демография, фолклористика. Докладите са групирани в 5 секции: Аспекти на индивидуалното функциониране;

Как мислим? Как общуваме? Какво и как работим?; Индивидът, общностите и социалните промени; Ценности, вярвания и време; Детето, семейството и социалната им среда. Лектори са учени от Института за изследване на населението и човека, които представят свои разработки върху актуални теми в психологията: емоционалната интелигентност и влиянието ѝ върху работата и кариерата (доц. д-р Ергюл Таир), виртуална идентичност и взаимодействие в социалните мрежи (доц. д-р Диана Бакалова), скринингово изследване на детското развитие в ранна възраст (доц. д-р Мария Трифонова), транзакционният анализ и професионалната реализация (д-р Сезгин Бекир).

Получилите положителна рецензия доклади бяха включени в новото онлайн академично издание със свободен достъп „Сборник доклади на Националната школа за докторанти и млади изследователи в социалните науки", с ISSN (online) 2683 0868. Том 1 от научната поредица включва 26 статии: http://iphs.eu/n/images/journals/Papers_1.pdf.

Дванадесетата Национална школа за докторанти и млади изследователи в социалните науки *„Кризата: индивидуални и социални проекции“* бе проведена от 28 до 30 октомври 2020 г. онлайн (в контекста на пандемията от COVID-19). В Школата със свои научни разработки участие взеха 22 докторанти и млади изследователи в областта на социалните науки. Докладите са групирани в 6 секции: Психологическото измерване в услуга на изследователя; Как живеем и работим в условията на криза; Психичното здраве – нагласи и интервенции; Личност и творчество – ресурси за справяне; Как реагираме: емоции, възприятия, вярвания; Съвременните предизвикателства в училище и на работа. Научната програма включва три лекции на учени от ИИНЧ – БАН: „Някои концептуални неточности при използването на статистически методи“ (доц. д-р Георги Петков), „Здравно поведение при младите хора: психосоциални фактори и мотиви“ (доц. д-р Анна Александрова-Караманова), „Първите впечатления в междуличностната комуникация: как и защо често съдим за книгата по корицата?“ (д-р Елена Цанкова).

Том 2 на „Сборник доклади на Националната школа за докторанти и млади изследователи в социалните науки" включва 14 статии: https://www.iphs.eu/n/images/journals/Papers-2.pdf

Тринадесетата Национална школа за докторанти и млади изследователи в социалните науки *„Пътища към устойчивото развитие: подходи и приноси на социалните науки“* бе проведена от 25 до 27 май 2022 г. в хибридна форма. В Школата участваха общо 62 докторанти и млади изследователи от 12 академични институции, като 47 представиха свои научни доклади, а останалите се присъединиха като слушатели. Научната програма включваше 6 тематични секции: „Позитивна психология и здраве“,„Психично здраве, клинична и социална практика“, „Социално възприемане и междуличностни взаимодействия“, „Детско развитие и образователна среда“, „Социални процеси, култура и ценности“, „Икономически процеси и аспекти на политическия живот“. Бяха представени три лекции върху актуални теми в областта на социалните науки: „Емиграционни нагласи сред младите хора в България днес: психологични детерминанти и социално-демографски профил“ (доц. д-р Диана Бакалова, ИИНЧ-БАН), „Писане и творчество“ (проф. д-р Катя Стойчева, ИИНЧ-БАН), „Международна публикационна активност и интеграция в глобалната научна общност“ (доц. д-р Анна Александрова-Караманова, ИИНЧ-БАН).

Том 3 на „Сборник доклади на Националната школа за докторанти и млади изследователи в социалните науки" включва 26 статии: https://iphs.eu/wp-content/uploads/2023/05/Papers_3.pdf

Четиринадесетата Национална Школа за докторанти и млади изследователи в социалните науки на тема *„Психология и мултидисциплинарно сътрудничество в областта на социалните науки: 50 години психология в БАН“* се проведе като част от отбелязването на 50-годишнината от създаването на първото звено по психология в Българска академия на науките на 30 и 31 май 2023 г. (в хибридна форма) веднага след юбилейната научна сесия на 29 май 2023 г. В Школата взеха участие общо 53 докторанти и млади изследователи от 16 академични институции, като 36 от тях представиха свои научни доклади, а 17 се присъединиха като слушатели. Научната програма включваше 5 тематични секции: „Политическа власт и противопоставяне в обществото“ (6 доклада), „Развитие в детството и юношеството и управление на образователния процес“ (9 доклада), „Личност, социални връзки и когнитивни процеси“ (6 доклада), „Психично здраве, психосоциална подкрепа и медицинска практика“ (7 доклада), „Благополучие в работата и ефективни практики в бизнес организациите“ (8 доклада). В рамките на научната програма учени от Институт за изследване на населението и човека – БАН представиха три лекции върху актуални теми в областта на социалните науки: „Политическата психология като дисциплина и разпространение“ (проф. дн. Антоанета Христова), „Трудният ученически клас – социалнопсихологична характеристика и подходи за справяне“ (гл. ас. д-р Екатерина Димитрова), „Каква е основната логика на класическия статистически метод за проверка на хипотези чрез нулева хипотеза и р-стойност и съвместима ли е тя с естествения начин на разсъждение на хората?“ (доц. д-р Георги Петков).

В Том 4 от научната поредица „Сборник доклади на Националната школа за докторанти и млади изследователи в социалните науки" са включени 25 статии: https://iphs.eu/wp-content/uploads/2023/12/VOLUME-4-SHKOLA-FINAL.pdf

Петнадесетата Национална школа за докторанти и млади изследователи в социалните науки *„Фундаментални и приложни изследвания и иновации: потенциал на социалните науки за решаване на актуални социални проблеми“* бе проведена от 13 до 15 май 2024 г. в хибридна форма. В Школата участваха общо 85 докторанти и млади изследователи от 16 академични институции. От тях 46 представиха свои научни доклади, а 39 се присъединиха като слушатели. Научната програма включваше 7 тематични секции: „Развитие в детството и юношеството: нормативни процеси и нарушения“, „Родителство и образователни практики“, „Личност, психично функциониране и здраве“, „Индивидът и обществото“, „Предизвикателства в труда и организациите“, „Дигиталните технологии: ползи и рискове“, и „Диагностични и терапевтични ресурси: социални и клинични приложения“. Бяха представени една лекция на тема „Детерминанти на знанията и уменията на бъдещето на учениците в България – езикова грамотност, умения за учене и за поставяне на цели“ (доц. д-р Стоянка Черкезова, ИИНЧ-БАН) и два интерактивни образователни формата: работен семинар „Академичното писане“ (проф. д-р Катя Стойчева и Мая Конова, ИИНЧ-БАН) и уъркшоп „Основни принципи (и някои трикове) за създаване на информативен и атрактивен научен постер“ (гл. ас. д-р Елена Цанкова, ИИНЧ-БАН).

В Том 5 на „Сборник доклади на Националната школа за докторанти и млади изследователи в социалните науки" са включени 20 статии: https://iphs.eu/wp-content/uploads/2025/01/VOLUME-5-SHKOLA.pdf

Шестнадесетата Национална школа за докторанти и млади изследователи в социалните науки ***„Многообразните общности: индивидуални, социални, културни, политически и икономически различия "*** бе проведена от 10 до 12 юни 2025 г. в хибридна форма. В Школата участваха общо 107 докторанти и млади изследователи от 16 академични институции, като 64 представиха свои научни доклади, а 43 се присъединиха като слушатели. Научната програма включваше 10 тематични секции: „Психосоциални детерминанти на здравето", „Психични разстройства и увреждания. Консултиране, психотерапия и социални услуги", „Стареене, здраве, здравеопазване", „Личност, дигитално пространство и социално взаимодействие", „Фактори на детско-юношеското развитие и образователни практики",„Социални и политически измерения на противопоставянето", „Инструменти за изследване и диагностика: личност, психично здраве и клинична практика", „Позитивни и негативни преживявания в работата. Организационни практики", „Психологически инструменти за оценка: личност, когниции и поведения" и „Културно-исторически поглед към социалните феномени". Бяха представени също лекцията „Баланс между негативните и позитивните ефекти на пандемията от Ковид-19 в юношеска възраст" (доц. д-р Анна Александрова-Караманова, ИИНЧ-БАН), работният семинар „ Социални различия в здравната самооценка на населението в България. Възможности за приложение на ЕСС " (доц. д-р Елица Димитрова, ИИНЧ-БАН) и уъркшопът „Автоматизиране на референции и цитати със Zotero: практически уъркшоп" (гл. ас. д-р Любомир Стойчев, ИИНЧ-БАН).

Том 6 на „Сборник доклади на Националната школа за докторанти и млади изследователи в социалните науки" включва 45 статии: https://iphs.eu/wp-content/uploads/2026/03/VOLUME-6-SHKOLA.pdf

Институт за изследване на населението и човека – БАН

https://iphs.eu/

© 2026

ISBN 978-954-92555-7-7